Reg. No. 757

అభినవసరస్వతి

[మాసపత్రిక]

నాగరఖండ స్వర్ణకారవ్యవహారాది బహుగ్రంథకర్తయగు
జనపాటి పట్టాభిరామశాస్త్రిచేఁ
ప్రచురింపఁబడుచున్నది.
గుంటూరు.

సంపుటము 31 { 1940 సం॥ మార్చి నెల } సంచిక 12

విషయములు.

౧ కృతివిమర్శము
౨ గృహలక్ష్మి
౩ అక్షరాభ్యాససమయాశీస్సు
౪ ఉపనయనమహోత్సవము
౫ త్యాగరాజారాధనమహోత్సవము
౬ గురుకులాశ్రమము
౭ ఆంధ్రరోగవాస్తవము [21-24 పుటలు] మద్దూరి సాంబయ్యగారు
౮ వమాశాంబరీవిడంబనము [13-16 పుటలు]
పాలవేకరి కదిరీపతినాయక ప్రభువు.
౯ ఇల్లాలు [53-56 పుటలు] దంటు లక్ష్మీకాంతరావుగారు
౧౦ జాతకచర్య [221-224 పుటలు] సంపాదకుఁడు.

చందానిర్ణయము సంవత్సరమునకు

ప్రధానపోషకులకు	రు 25 0 0	సహాయులకు	రు 5 0 0
పోషకులకు	10 0 0	చందాదారులకు	రు 3 0 0

Printed at the Chandrika Press, Guntur,
and published at Guntur by the Editor, Astavadhani
Janapati Pattabhirama Sastry,
author of Nagarakhandam, Swarnakaravyavaharam
etc., etc.

రాజపోషకులు.

శ్రీమంతు, రాణి ఆదిలక్ష్మీదేవమ్మ బహద్దరుగారు,
గద్వాలసంస్థానము.

ప్రధానపోషకులు.

౧ శ్రీశ్రీ జగద్గురు సచ్చిదానందాభినవశంకర భారతీస్వాములవారు,
హంపి.

౨ శ్రీశ్రీ జగద్గురు, అభినవోద్దండ విద్యానృసింహభారతీ
స్వాములవారు, పుష్పగిరి

౩ తంగెడ నరసింహారావుగారు, కరణము, మోర్జంపాడు.

౪ ఆర్. రామారెడ్డిగారు, దైవముదిన్నె.

౫ రాజా సురభి వెంకటరత్నాంబ బహాదరుగారు,
రాణి, ఆఫ్ జటప్రోలు, కొల్లాపురము.

౬. శ్రీశ్రీ లక్ష్మీనరసింహస్వామివారు, యాదగిరి.

౭ రాజా రఘునందనసింగుగారు, నెల్లుట్ల.

౮ లింగాల రంగారెడ్డి దేశముఖుగారు, గణపురము.

పోషకులు

౧ జాగర్లమూడి కుప్పుస్వామినాయుడుగారు, కారంచేడు.

౨ రాజా కందుకూరు బాలసూర్యప్రసాదరావు బహద్దరు
జమీందారుగారు — దేవిడి

౩ రాయప్రోలు రాఘవదీక్షితులుగారు, పోలీసు సర్కిలిన్‌స్పెక్టరు,
గూడూరు

౪ కొండ్రి వెంకటకృష్ణారెడ్డి దేశముఖుగారు, బసవాపురము

౫ రామచంద్రారెడ్డి దేశముఖుగారు, ఇనుమూరు.

అభినవసరస్వతి

సంపుటము	విరోధి నామసంవత్సరము	సంచిక
30	ఫాల్గునమాసము	౧౨

పత్రికాసమీక్షనము

దివ్యవాణి— ఇది సనాతనపక్షమున నూతనముగా బయలువెడలిన వారపత్రిక. పాంచజన్యాదులవలెఁ బ్రారంభశూరమే యగునేమోయని పలువురు భావించిరి కాని సార్ధసంవత్సరము సక్రమముగా జరిపినది. బొలారిష్టములు 12 ఏండ్లుండునని భయపడ నవకాశము లేనంత పరిష్కృత పడసినది. సికింద్రాబాదు స్థిరవసతి చేసినది. ముష్ట్యాల వెంకట కృష్ణయ్యగారు మున్నగు మర్చెంటుల మహాశ్రయమున మనఁగలిగినది. విపక్షపత్రికల విడల్చివేయుచున్నది. సనాతనమతవిషయములు సహస్రములుగా సంతరించుచున్నది. బహు విషయములు ప్రకటించుచున్నను ప్రాచీనాచారప్రమరణములోనే పరిశ్రమ్త కాక ప్రధాన పరిభూత్వవిషయప్రవమరణముగూడ బాగుగా సాగించుచున్నది. అనేకులమనంబులు హరించుచున్నది. ఇంతలోనే యింతదగుటకు శిష్టశ్రేష్ఠు లందఱకును జిరపరిచితులైన చివుకుల అప్పయ్యశాస్త్రిగారి సంపాదకత్వమే చాలినంత సద్ధేతువు. ఆయన సనాతన మతసముద్ధరణమున బద్ధకంకణుఁడు. వర్ణవ్యవస్థా రజస్వలావివాహఖండనాది వర్ణాశ్రమ వ్యవస్థాపకగ్రంథములు వ్రాసి వాసికెక్కినవాఁడు. గర్గభాగవతాది ఘనగ్రంథకర్త. మహాకవి. అట్టి పట్టగనుకనే దేదీప్యమానముగా దిగ్దేశములను దివ్యవాణిని దింపు చున్నాఁడు. అయ్యది యనుదినవిధముగా మనుటకు ముద్రాక్షరశాలనే మున్నుకొన్న వాఁడు. అనేకైశ్వర్యవంతుల యభయహస్తముల నందుకొనుచున్నాఁడు. కాని పత్రికం బరిగ్రహించి పఠించుచున్న సామాన్యులు చందాలు సంపుటకు శ్రద్ధాళువులు గాకుండుట చాలవిచారకరము. ఇదియే హిందూదేశమునకున్న పరమదౌర్భాగ్యము. ఎంతయభిమాన ములవారైనను నిచ్చుట వచ్చువఱకే ఫుచ్చుకొనుట పత్రిక. గ్రాహకు లెల్లరును గర మభిమానించి తమచందాలఁ ద్వరితంబ పంపుచు దివ్యవాణి స్థిరస్థాయినిగాఁ జేయుదు రని యాసింగుచున్నారము.

కల్పవల్లి— ఇయ్యది పక్షపత్రిక. ప్రత్తిపాటి రామకృష్ణయ్యగారిసంపాదకత్వముతో నర్సారావుపేటనుండి యిది నడపఁబడుచున్నది. దివ్యవాణి ధీమత్పత్రికటీయమాణ యగుట నంతర మొకకొంత యగపడినను ననేకాంశములలో నద్దాని ననుకరించుచు నిద్దియు నిక్కాలమున సనాతనులఁ బ్రోత్సాహపఱచుటకుఁ జాలియున్నది. ఇద్దానికిని ముద్రా క్షరశాల ముఖ్యసహాయమై ముందంజ వేయించుచున్నది. కనుకఁ గల్పవల్లికిని గండ ములు గడచినవనియే గర్వించుచు సనాతనమతావలంబు లందఱును జందాదారులగుట కును నాచందాల నభిమానపురస్సరముగా ననుపుటకును నగ్గలము ప్రోత్సాహితులు. చిన్న యిమ్ముశాలయొకటే యున్నదికనుక 15 దినములకు సరిగనే ప్రత్తిపాటి రామ కృష్ణయ్యగారు పత్రిక ప్రచురించుచున్నారు. పండితవ్యాసములు ప్రచురమగుచున్నవి. సనాతనమునందలి భావింపుటకుఁ జాలియున్నది కాని గ్రాహకుల యౌదాసీన్యము

గూడ ఘనమయినదే యున్నది. సాహిత్యశిరోమణి దమ్మాలపాటి శేషగిరిరావుగారీపత్రికకు గౌరవసంపాదకులు. వారివలననే యిది వన్నెకెక్కుచున్నదన్నను ననవచ్చును.

—♦ గృహలక్ష్మి ♦—

ఇది యొక మాసపత్రిక. గృహిణులు గ్రహించి కలకాలము మెలఁగఁదగిన క్రమపద్ధతి యంతయు నిందుఁ గడు నుడువఁబడుచుండును. 12 సం॥ ల నుండి ప్రకటీక్రియమాణము. పత్రికాసంపాదకులు ప్రఖ్యాతులైన కేసరిగారు. అమృతాంజనమును యశశ్శేషులైన కాశీనాధుని నాగేశ్వరరావుగారు దేశదేశముల విఖ్యాతముగావించినట్లు లోధ్రియను నౌషధమును వీరు లోకవిఖ్యాతమును గావించిరి. యశోధనార్జనమున కట్లది వ్యాప్తము గావించుచు మదరాసు రాయపేటలో మహామందిరమును నిర్మింపించిరి. కేసరికుటీరమను పేర నయ్యది వాసిం గాంచఁగలిగెను. అదియే గృహలక్ష్మి కార్యస్థానము. గృహలక్ష్మియన గృహమందుండెడి లక్ష్మి. ఆయమ గృహిణి(భార్య)యే... భార్యలేనివాని బ్రదుకు నిరర్థకం, బదియె శోభ యింటికి కంతటికిని. అట్టిగృహలక్ష్మికిఁ జేయు బోధయే యిది యగుటఁ గేసరిగారీపత్రికను గృహలక్ష్మినా రచింపఁజేయుచుఁ బ్రతి సం॥ పతివ్రతయైన ప్రాజ్ఞురాలి కొక్కరైకు బంగరుకడియమును బహూకృతి చేయుచున్నారు. గృహలక్ష్మియెడలఁగల కృతజ్ఞతను జూపుచున్నారు ఆబహూకార మీ సం॥ చేబ్రోలు సరస్వతీదేవిగారికిఁ జేసినారు ఈసరస్వతి మాసరస్వతీపాఠకులకుఁ జిరపరిచిత. మాసరస్వతికే కాదు. సరస్వతీరామాయణమును జదివియున్న సంఖ్యావత్కవులును సంఖ్యకు మించియుందురు. కాఁబట్టి యట్టిసరస్వతి కీమార్చి ఫష్టుతేది మదరాసున జరిగిన కేసరికంకణప్రదానసమయమున మే మంపిన పద్యములను మాపాఠకులకుఁ జూపెట్టుచు నీపత్రికాప్రశంస యింతతో ముగించుచున్నవారము.

క. గృహలక్ష్మిసంపాదకు
బహుమతిగా నీవు నొక్క బంగరుకడెముం
గహి ధరియించెద వంచని
బహుదినముల కీసువార్త పడె శ్రవణములన్.

క. బిడ్డ! సరస్వతి! ఇది చెవిఁ
బడ్డది. మన్మనమువోయి ప్రమదాంబుధిలోఁ
పడ్డది ఎన్నాళులకును
ఒడ్డెక్క దిఁకేమి చేయవలయునో యెఱుఁగన్ ? 2

మ. మదియోజించిరొ వ్రాయనోనెదియు, అమ్మాడ్కిన్ విచారించి వ్రా
యుద మేవో భవదంఘ్రిఁ గేసరి స్వకీయోద్యోగ ముద్యోగమై
పాదలం గంకణభూష వెట్టుసమయంబుం గూర్చియన్నన్ గుణా
స్పద! ఈతీరు ఘటిల్లె. ఏమియిఁక నే వ్రాయం దలంపూనుదున్ ? 3

క. రామాయణరమణీయత భూమిం బ్రాఁకుటయు రసికపురుషవ్రజముల్
నీ మృదుకవితామాధురి వేమాఱులు జుఱ్ఱి కొన్కవెట్టఁగడంగెన్.

ఉ. కావున నొక్కకేసరియె కా, దొక పైడికడెంబె కాదు, నీ
కీవిధ మెల్లరున్ సరసు లిత్తురు సొత్తుల నోసరస్వతీ
దేవి ! సరస్వతింబలె నుతింతురు. నీ కవితారసంబె యీ
భూవలయంబునం దగునుఁబో యిఁక స్తన్యము పూరుషాళికిన్. 5

క. గృహలక్ష్మిసంపాదకుఁ
డహరిశుఁడు యమునఁబోలె నాగృహలక్ష్మి
సహితముగా విహితముగా
అహరహముం బ్రోవఁగలఁ డీకాత్మజ! మనుమా. 6

—♦ శ్రీశ్రీ రాజరాజేశ్వరీదేవిగారి, అక్షరాభ్యాససమయాశీస్సు ♦—

ఈ రాజరాజేశ్వరీదేవిగారు శ్రీశ్రీ కొల్లాపురమహారాజ్ఞి వెంకటరత్నాంబబహాదరు గారి దౌహిత్రి. ఈయమ కీమాఘ బ ౨ (25_2_1940) అక్షరాభ్యాస మాచరింపఁబడియెను. ప్రతిసం॥ పడయు తత్సంస్థానబహూకారమునకుఁగా నేనప్పు డప్పురమునకుఁ జనియుండి యాస్థానపక్షమున నాహూతుఁడనై యయ్యక్షరస్వీకారమహోత్సవ మవలోకించితిని. ఆ జటప్రోలుసంస్థాన యువరాజులగు శ్రీ జగన్నాథరావు బహదరుగారు స్వస్రేయయగు రాజరాజేశ్వరీదేవిని సరసఁ గూరుచుండఁబెటుకొని యత్యంతానురాగపూరితముగా నక్షరస్వీకృతి చేయించిరి. అప్పట్ల వారు చూపిన దేవబ్రాహ్మణభక్తియుఁ బూర్వాచారపరాయణతయు నభినందనీయములు. ఇట్టివారగుటనే యీదృక్సంస్థానపాలకులు పేరుప్రతిష్ఠలతోఁ బెంపువహించుచున్నవారు. ఆ యక్షరస్వీకార మాసంస్థానకవులగు వాజపేయయాజుల రామసుబ్బారాయుఁడు బియేగారిచే నాచరింపఁబడెను. ప్రభువు లవ్వారిని బహుమాల్యాంబరాలంకృతులం గావించిరి. సుబ్బారాయుఁడుగారా రాజదౌహిత్రి కాశీస్సు లిచ్చిరి. ఆపద్యముల దిగువఁ దిలకింతురుగాక.

ఉ. శ్రీరతనాంబికాసతికిఁ జెన్నలరారెడు మన్మరాలవై
నారి సరస్వతీసుత కవారితమోదము గూర్చుబాలవై
వారని ముద్దులన్ గులుకు భాగ్యసుయోగ్యకళావిశాలవై
శ్రీరహిమీఱు నీకు నిలఁ జేకుఱుఁగాతఁ జిరాయురున్నతుల్.

గీ. శ్రీసరస్వతిమాతకుఁ జిన్నిబిడ్డ
రాజరాజేశ్వరీదేవి రాణమిగులఁ
దల్లి ధీశక్తి కెనవచ్చు తనయయనఁగ
వఱలుఁ జదువుల శ్రీ సరస్వతి యనంగ.

ఉ. శ్రీసతి భాగ్యవిస్తృతి శచీసతి యున్నతభోగలక్ష్మి వా
ణీసతి వాక్ప్రమత్కృతిని నిచ్చలు నీకొనఁగూర్చుఁగాక, బలీ
వాసియు వన్నెయుంగ్ గలుగ భద్రమొసంగెడు వాక్కులక్ రా
భ్యాసమునుండి నీరసనపై నటనం బొనరించుఁ గావుతన్.

—♦ ఉపనయనమహోత్సవము ♦

ఆమఱునాఁడు 25-2-40 రామసుబ్బారాయుఁడుగారి యాత్మజు నుపనయన మహూర్తం బగుటయు

సీ. ఆశ్రితవాత్సల్య మాచరణం బెట్టి
పెరభూపతుల్లకుఁ బాపట్టుగ కునో
తండ్రితాతలనాఁటి దైవతబ్రాహ్మణ
భక్తి తానును వ్యక్తపఱచుటకునో
రాజులుం గవిరాజు లీజగంబున నొకే
తరగలయనెడి తాత్పర్యమునకునో
ప్రత్యేకమైన తత్పరమోత్తమత్వంబె
ఇట్లు ప్రేరేచిన హేతువుననొ
రాణ జటప్రోలుసంస్థాన రాజతనయుఁ
డల జగన్నాథరావుబహద్దరప్పుడు
వచ్చి యవ్వారియింటికి వడుకభిక్ష
పెట్టె నూతాలు లాంతెని ప్రేమ యేమొ ?

అట్లక్కుమారరా జరుదెంచి కుమరబ్రహ్మచారికి గురుభిక్ష పెట్టుటయుఁ గవి రాజును నవరత్నహారము నవనీపతికిఁ గానుకవెట్టెను.

శ్రీరాజా జగన్నాథరావు బహద్దరుగారికి
శ్రీ రామసుబ్బారాయఁడుగారు కానుకపెట్టిన నవరత్నహారము.

క. శ్రీరాజ్ఞ రత్నమాంబిక
ధారాళవదాన్యతను, నితాంతశుభవత్స
త్కారమునఁ గాదె నవిపెద
మీరిలిన్ గొనుచునియుగ నిట సేము నృపా!

ఉ. శ్రీరమణాంకృతుల్ నృపతిసింహ నీలు గదేయియుగ్గ కొకక్కడన్
వాంసప్రేమఁ దాన గనవత్తుపు తగ్రుహిపూర్వపుణ్యాని

స్వాంతతఁ; బాము నట్లు నృపచంద్రమ! పిచ్చుకగుంటమీఁద భా
గీరథియట్లు నావసతికిన్ జనుదెంచితి; నేను ధన్యుఁడన్. 2

ఉ. ఇంతకు మించుభాగ్య మొకఁ డేదియు లే; దిఁక నాకు సంశయం
బింతయు లేదు; వేఱె వచియింపఁగ నేల? భవత్కటాక్షముల్
చింత లడంచు; సంపదలు చేకురఁజేయు; మదీయగేహ మ
త్యంతము పావనంబు; సుగుణాభరణా! యిఁక నేమి కావలెన్? 3

ఉ. ఎట్టిమహావ్రతంబులు మఱెట్టిజపంబు లొనర్చినాఁడనో?
ఎట్టివిశేషకార్యములు నే నొనరించితినొక్కొ పూర్వమం?
దిట్టుల నాగృహంబునకు నెంతయుఁ బ్రేముడి నిందిరాంబనే
పట్టపుదేవిఁ జేసిన నృపాలుఁడు వచ్చెను. హెచ్చె భాగ్యముల్. 4

ఉ. రాజగురుండనంచుఁ గవిరాజుల కెల్ల సఖుండనంచు వి
భ్రాజితులైన ప్రాక్కవుల ఫక్కినిఁ గైతముఁ జెప్పువాఁడనం
చోజను లేఖలన్ నడపుచుండుఁ గవీంద్రులతోడనంచు మీర్
యోజన నేసి వచ్చుట సహో ప్రభుచంద్రమ! భాగ్యవంతుఁడన్. 5

ఉ. రాకొమరుండవంచు నను రాగముఁ ద్యాగముఁ జూపుదం చెదన్
ప్రాకటభక్తిరక్తి గురుపైఁ గలవాఁడవటంచు సాత్త్విక
శ్రీకమనీయభావములచే నలరారెడువాఁడవంచు మీ
రాకను గోర, వచ్చితివి రాజవరా! గురుతృప్తి హెచ్చఁగన్. 6

ఉ. భర్తవు మాకు, భూసతికి భర్తవు, శ్రీమతి యిందిరాంబకున్
భర్తవు, కీర్తికాంతకును భర్తవు, శ్రీ జటప్రోలురాజ్యభూ
భర్తవు, నాశ్రితావళికి భర్తవు, మత్ప్రియకావ్యకన్యకా
భర్తవు, నీవ; నీ వలర భారము మమ్మేటు నేరు నోప్రభూ! 7

మ. పదిరెండేడులనుండి మీదు కృపకున్ బాత్రుండనై నేఁ బదిం
బదిగం జేయుచునున్న వాఁడఁ గవితావ్యాసంగ మీరీతిగన్
ముదితస్వాంతముతోడ మీరు మిగులం బ్రోత్సాహముం జేయ; నా
కిదియే చాలును జన్మజన్మముల కోపృథ్వీశ! వేయేటికిన్? 8

మ. నవరత్నోజ్జ్వలహార మిచ్చెద జగన్నాథక్షమానాథ! నే
కవినౌటన్; గాన వచ్చు రా నసకు మీఁకాంక్షన్; గవుల్, మేదినీ
ధవు లన్యోన్యము బంధుగుల్; పదిరె బాంధవ్యంబు మీతోడ నాఁ;
కవనీశ్వాభ్యుతి నేనిఁ దాల్పఁగద వస్తాన్య! రాజన్యచూడామణీ! 9

ఈ సంబాధమం దెడముగానక రేను

తే. రాజచంద్రమ ! పట్టాభిరామశాస్త్రి
ప్రకృతభవదీయదర్శన ప్రముదితాత్ముఁ
డగుచు వడుగును దీవించి వ్రాయుపద్య
మొకటి విన నాజ్ఞ యీఁగోరుచున్నవాఁడు.

అని యనుటయుఁ నధిపు నంతరంగవేదులగు నమాత్యులు మిర్యాపురము రామకృష్ణరావుగారు, మద్దాలి ఉమామహేశ్వరరావుగారు మంచిది చదువుఁడనిరి. అప్పుడు.;

శ్లో. శ్రీవేంకటేశ్వరః పాయా చ్ఛ్రితరక్షాదరః పరః
సావిత్ర్యాహ్వాహసకరం సాక్షరం వేంకటేశ్వరం.

సీ. త్వజ్జననంబు భూస్థలి నగ్రగణ్యమై
రహిమించు తద్బ్రహ్మకులమునందు.
త్వన్మూలపురుషుఁ డధ్వరములే కావించి
పేరుపొందిన వాజపేయయాజి
త్వజ్జన యిత్రి సత్కాపయిత్రి పరము
విత్రి మహాలక్ష్మి విద్యాదీక్ష
త్వజ్జనకుండు విద్వద్రాజవిహితుండు
సుకవివీరుఁడు రామసుబ్బరాయఁ.
డీదృశార్యపరంపర నీది కాన
తత్పరంపర పేర్ నిల్పఁ దలఁపుమోయి !
వడుగుకుఱ్ఱఁడ ! వేంకటేశ్వరుఁడ ! నీవు
ఇష్టగుంగాతమను తాత యాశిషములు.

అని యాశీర్వచించితిని. ఇట్టియాశీర్వచనపద్యము లీకఁగొన్నియుఁ బరమ మిత్రులు వ్రాసిపంపినవి పరితములు. విస్తరభీతిని వానిలోని పద్యషట్కముమాత్రము ప్రకృతము ప్రకటీక్రియమాణము.

(భూపాలి వేంకటసుబ్రహ్మణ్యసోమయాజులుగారు)

గీ. ఆశ్రమంబుల మేరువూ సనఁగఁదగిన
బ్రహ్మచర్యాశ్రమంబును బడసినావు
దీని విధులెల్లఁ బాటించి జ్ఞానివగుము
హాయిగా రామసుబ్బరాయకవితనయ !

గీ. బ్రహ్మచర్యాశ్రమంబులోఁ బడయఁదగిన
విద్య నేర్పుటకొఱకుఁ బవిత్రములగు

నాయురారోగ్యభాగ్యంబు లనవరతము
గూర్చుఁగాత గాయత్రి నీను దయతోడ.

(అచ్యుతుని వేంకటాచలపతిరావుగారు)

గీ. గురుని బ్రహ్మోపదేశంబు గొని సకాల
నతుల నిత్యసంధ్యావందనము లొనర్చి
భక్తియుక్తి గాయత్రీజపంబు సల్పి
బ్రహ్మచర్యాశ్రమఫలంబుఁ బడయుమయ్య.

(గంధం నరసింహాచార్యులుగారు)

క. వడుగా! వేదాధ్యయనము
లడుగంటెనటంచు నెంచి యాశ్రమధర్మం
బడుగంటనీక సరియగు
పడుచును జేపట్టి జగతి భాసిల్లు మొగిన్.

(చేబోలు రాజగోపాల సరస్వతులు.)

చ. లలిఁ గవితావధూరస విలాస మెఱింగినవాఁడు తండ్రి; ము
ద్దులఁగురిపించు నల్లికలతోఁ దులకించెడు సాధ్వి తల్లి; నీ
కలవడియుండెఁ గావ్యకళ లారయఁ బిన్నట నుగ్గుపాలతోఁ;
బళిర! తలంప నీదిగద భాగ్యవిశేషము వేంకటేశ్వరా!

శా. సత్సాంగత్యము సాధుసేవ దయయున్ సౌజన్యసంపత్తి ని
త్యోత్సాహంబును ధర్మమార్గగతి ధీరోదారభావంబు, వి
ద్వత్సేవాపరతంత్రతల్ గలిగి విశ్వప్రేమ తత్త్వంబుతో
వత్సా! వర్ధిలుమయ్య వర్షశతముల్ వాగ్దేవి వాదోడుగన్.

— శ్రీ త్యాగరాయారాధనమహోత్సవము —

తే. అకురాకురమందును నగ్గలముగ
భక్తిరస ముట్టిపడునట్లు బహుళకృతులు
గానశాస్త్రింబునకుఁగల కట్టుదిట్ట
ముల రచించిన త్యాగరాయలను దలఁతు.

క. ధ్యేయుఁడుగాతలకాతఁడు. గేయంబులు తత్ప్రణీతకృతు లెల్లెడ. ఆ
రాయలయారాధన సుబ్బాయలు చేయించి, కొనుత బహుసుశ్రీలన్.

జానపాటి పట్టాభిరామశాస్త్రి.

ఉ. మాటపసందు తెల్గుదెసమాయని చాటఁగఁ జేసెవెల్గువల్
తేటలు దేరఁ బల్కులఁ గుదించిన గేయము లల్లి మంజుక
ణ్ఠ్యకు గానభారతి వసంతపరిష్కృతగాత్రిఁ జేసె. ఆ
మేటిని త్యాగరాజనియమిన్ స్మరియింపని తెల్గు లుందురే ?

ఉ. బత్తికిదోహపత్కువనపక్షియు నైగమయోగసార సం
పత్తియు నాగరోన్నత నిబంధనయుక్తియు మధ్యరక్తియున్
చిత్తమునందుఁ బాదుకొనఁజేసిన త్యాగయ గానబీజముల్
విత్తిన చేలపంటలగుపించెడి. చూడుఁడు తెల్గునేలలన్ !

ఉ. శ్రోత్రములుగాని మాదు తెలుఁగుల్ తమ దక్షిణగానరాజ్యమం
దెత్తినబాహ్యటంపెలుఁగులే మఱి యిట్టు లనశ్వరమ్ములై
చిత్తములై చరాచరము మోహితముంబొనరించిమించు లో
కోత్తరపావనీ సుమనసాంకకృతుల్ స్మరియింత్రు త్యాగయా !

హరి రామలింగశాస్త్రి, శతావధాని.

ఈ సం॥ పుష్య బ ౯, ౧౦, ౧౧ ల యందు మాయూర...మహారాజశ్రీ గొట్టుపర్తి సుబ్బారావుపంతులు హైకోర్టువకీలుగారి యాజమాన్యమునను బుధప్రముఖుల యాదరాభిమానములను శ్రీసద్గురుత్యాగరాజారాధన మహోత్సవము కావింపఁబడెను. ప్రతివత్సరమందువలె నీ వత్సరమందుఁగూడ బూర్గుంపాటి యాంధ్రవాఙ్మయసేవక సమితితరఫునఁ గొందఱు కవులును బండితులును నాహ్వానింపఁబడిరి. మొదటిరోజు సూర్యోదయము శ్రీత్యాగరాజస్వామి పూజాదికము నిర్వర్తింపఁబడి రెండుగంటలు లగాయతు జరిగిన యాంధ్రవాఙ్మయ సేవకసమితివారి కవితాప్రశంస సందర్భములో నాసమితివ్యవస్థాపకులైన యింద్రకంటి వెంకటరమణమూర్తిగారు సమితివిషయములను ముచ్చటించి తాము రచించిన త్యాగరాజతారావళిని భక్తిరసప్రధానమైన యీశ్వర శతకమును బఠించి శ్రోతల నానందింపఁజేసిరి. పిమ్మట నాం, వా, సే, సమితి యుపాధ్యక్షులగు గొట్టుపర్తి సుబ్బారావుపంతులుగారు తాము రచించినపద్యములను జదివిరి. తరువాత నాం, వా, సే, సమితి గౌరవసభ్యులును శ్రీ నారాయణతీర్థాశ్రమస్థాపకులును సంగీతసాహిత్యప్రచారకులును నగు పుచ్చా వేంకటసుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు సంగీతసాహిత్యముల యవినాభావసంబంధము శాస్త్రీయముగను యుక్తియుక్తముగను దెల్పుచు సాహిత్యపరులకు సంగీతము సంగీతవేత్తలకు సాహిత్యము నత్యంతమైన యవసరమనియు నీనాఁడు మన యాంధ్రదేశమున నట్టి యుభయశాస్త్రవిద్వాంసు లరుదైనారనియు నట్టివారు తయారుకావలెననియుఁ బ్రబోధించిరి.

5 గంటలు లగాయతు పాపట్ల హనుమచ్ఛాస్త్రిగారిచేఁ గొదమసింగము లక్ష్మణాచార్యులు మార్దంగికశిరోమణి ముత్తేవి రంగాచార్యులుగార్ల పక్కవాద్యములతో గానము చేయఁబడినది. పిమ్మట నాం, వా, సే, స, గౌరవసభ్యులును ప్రకృత దురాచారములవల్లఁ గలిగెడి యనర్థములను సార్వవిజ్ఞానమునందలి విశేషములను నిరూ

పించు లలిత సావిత్రి మున్నగు నుత్తమనాటకగ్రంథకర్తలును నగు శ్రీరాముల సచ్చిదానందశాస్త్రిగారును నాం, వా, నే, స, గౌరవసభ్యులు చిలుకూరి శ్రీరాములుగారును వెంకటరమణమూర్తిగారును హనుమచ్ఛాస్త్రిగారి గానము శాస్త్రీయమైనదిగాను మిక్కిలి రసోచితముగాను నుండినదని పద్యములతోఁ బ్రశంసించిరి. రాత్రి పాణియం సీతారామభాగవతులుగారిచే రుక్మిణీకల్యాణహరికథాకాలక్షేపము గావింపఁబడినది.

రెండవదినము సూర్యోదయము సచ్చిదానందశాస్త్రిగారిచే భగవద్గీతాభాష్య కాలక్షేపమును పిమ్మట నమనుమిల్లి నారాయణదాసుగారిచే సీతాకల్యాణ హరికథా కాలక్షేపములు గావింపఁబడినవి. 3 గంటలు లగాయతు ... పుచ్చా వేంకటసుబ్రహ్మణ్యముగారు నాదోత్పత్తినిగూర్చియు సర్వశాస్త్రములకు సంగీతశాస్త్రమునకుఁ గల సంబంధమును శాస్త్రములకును శరీరమునకును శరీరమునకును వీణకును గల పరస్పర సంబంధమును నిదర్శనములును యుక్తులును శ్లోకములును నుదాహరించుచుఁ బ్రబోధించిరి 5 గంటలు లగాయతు గానవిశారద పంచనదేశ్వరశాస్త్రిగారియొక్కయు శ్రీరంగాచార్యులుగారియొక్కయుఁ బక్కవాద్యములతోఁ బోలవరపు రామచంద్రరావు పంతులు బి యే బి యల్ గారి వేణుగానము నోటిపాట కావింపఁబడినవి. రాత్రి బుద్ధవరపు కురంగేశ్వరరావుపంతులు బి యే బియి డి గారిచే రామదాసుకథ నిరవధిక రసోచితముగ భక్తిపారవశ్యముతోఁ జెప్పఁబడినది.

ఆదివారము సూర్యోదయము .. శ్రీసుబ్బారావుపంతులుగా రుత్సవమున కరుదెంచిన కవిగాయకపండితులకు సాలుల నొసంగి చందనతాంబూలాది సత్కారములఁ గావించిరి (వీ రీయుత్సవములో సాలువలిచ్చినట్లు వేరును గొనకుఁ గొల్లాయపంచెలు కూడఁ గోవిదుల కిచ్చినట్లు కన్పటదు) ... సాయంకాలము 5 గంటల లగాయతు పిరాట్ల శంకరశాస్త్రిగారిచే గానముచేయఁబడినది. పిమ్మటఁ బిరాట్ల శివరామశాస్త్రిగారి కుమారుఁడు ప్రత్యేకముగా హిందూస్థానగానము పాడెను. తరువాత (సుబ్బారావుగారు సనాతనధర్మబోధకములగు పత్రికలు తఱచు లేనిలేవనియుఁ బ్రకటితములైనవి కొలఁదికాలముననే యాఁగి పోవుచున్నవనియు నెన్నికష్టములువచ్చినను సహించుచు 31 సం॥లనుండి యవిచ్ఛిన్నముగా నభినవసరస్వతిని జానపాటి పట్టాభిరామశాస్త్రిగారు సుమారు 70 సం॥ లవా రయ్యు నడపుచుండుట యెక్కువపనియనియు నవ్వా రీయుత్సవమున కరుదెంచుట మాపుణ్యవిశేషమనియు నుపన్యసించి యాపూటనే యరుదెంచిన శ్రీశాస్త్రులుగారిని శాంకవాలంకృతులం గావించిరి) సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు శాస్త్రీయగానవిధానమును దెల్పుచు సాహిత్యమందలి యర్థమును సంగీతముయొక్క రాగతాళములలో మేళవించి భావప్రకటనము రసోచితమగునట్లు గానము చేసిననే కాని సంగీతప్రయోజనము పూర్తికాదనియు నేఁటికాలమున సంగీతవిద్వాంసులలోఁ జాలమందికి సాహిత్యము సాహిత్యపరులకు సంగీతముఁ గొఱఁతగానున్నదనియు ముచ్చటించుచు నీసమావేశము సంగీతసాహిత్యపరిషత్తుగా నేర్పఱుపఁబడి శాస్త్రములకుఁ బ్రాముఖ్య మొసంగఁబడుఁగాక యని ప్రోత్సాహపఱచిరి. ... పిమ్మట ... కురంగేశ్వరరావు ... గారు త్యాగరాజస్వామివారి జీవితకథా గానముచేఁ గా)లక్షేపమును గావించిరి) అది యనిర్వాచ్యమై యానూర్యోదయము సభాస్తారుల సంతోషసాగరమున ముంచుటయు జానపాటి పట్టాభిరామశాస్త్రులుగారు తన్మయులై

సీ. భక్తిరసంబులోపల ముంచినావుపో
రహిఁ గురంగేశ్వరరాయ ! మమ్ము
ధర్మరహస్యముల్ తగఁ దెల్పినావుపో
శ్రీకురంగేశ ! సుశ్లోక ! మాకు
చేవాట్లుపెట్టి మా చెట్ట నెట్టితివిపో
వరకురంగేశ్వర ! కరుణ నీవు.
ధ్యేయవస్తువును మాధీని నిల్పితివిపో
ఓకురంగేశ్వరయోగి ! వేగ
స్వీయ తన్మయతను మాయందఱకుఁగూడ
కలుగఁజేసి చిత్సుఖంబు కర మొ
సంగినావుపో కురంగేశ్వరా ! కృప
జ్ఞలము. కొనుము మేమొసలుపు నతులు
ఆ పొంగి పొరలిపోయెఁబో నాదు నానంద మోగుణోజ్జ్వలుండ! ఒక్క
కౌఁగిలింపనిమ్ము కలసిపోయెదను నీలోన నేను తీఱులోకవంక. (మాటలు

అను పద్యములు చదివి రావుగారిని డగ్గఁ గౌఁగిలించుకొని యగ్గించిరి.
ఈమహోత్సవమునకుఁ బురజనులును బంధితులునే కాక యితరగ్రామములనుండియుఁ
గొందఱు అరుదెంచుచుండెడివారు. వీరి యందఱకు స్నానపానాది సముపాయము లొనర్చి
(అన్నసత్రమే సాఁగించి) న శ్రీ సుబ్బారావుపంతులుగారు ప్రశంసనీయులు మఱియు
నీ యుత్సవమునే ... పంతులుగారు సంగీతసాహిత్యపరిషత్తుగా నేర్పఱచి శాస్త్ర
ముల నుద్ధరించుటకు మార్గదర్శకులుగా నుందురుగాక యని కోరఁబడుచున్నారు

ఇట్లు సింగరేణికాలరీసువాసి.

—♦ గురుకులాశ్రమము ♦—

(...అవధానిశిరోమణి, మహోపాధ్యాయ ... మధ్వశ్రీ కాశీ కృష్ణాచార్యులుగారు,

గుంటూరునుండి మాచెర్లకేగు రైలుమార్గమున బెల్లముకొండ స్టేషను కొక మైలుదూరములోఁ జొటపాపాయపాలెమను నొక యగ్రహారము గలదు ఆయగ్రహారమందారులగు బ్రహ్మశ్రీ ముదిగొండ వెంకటరామశాస్త్రిగారిచే స్థాపితమైన గురుకులాశ్రమమును ... నేను జూచి పరమానందము నొందితిని. ఆయాశ్రమమునకుఁ జుట్టును నుమారు 2 మైళ్ళదూరము పర్వతపంక్తి ప్రహరిగోడవలెఁ గాన్పించుచు నాశ్రమగర్భితమగు నగ్రహారము సనాతనధర్మదేవతకుఁ బ్రకృతిమాత కట్టించిన దుర్గమాయను నూహను జూపఱకుఁ గలుగఁజేయుచుండును. అచ్చటి క్షేత్రము లన్నియు సారవత్తరము లయ్యుఁ బర్వతప్రాంతమం దుండుటచే వర్షాకాలమునఁగూడఁ బాదములకు మన్నంటనీయక సర్వసస్యాంకురములతోపాటు ధర్మాంకురములనుగూడఁ బెంచఁజాలిన ధర్మక్షేత్రము లనఁదగియున్నది. ఆయగ్రహారమునఁగల గృహము లన్నియుఁ జేటలో వెలగకాయలవలె విస్పష్టముగా నగపడుచు విశాలరమణీయములై పరిశుద్ధములై యొకచోట నిలచి చూచినను నిరవశేషముగ దృగ్గోచరములై కళకళలాడుచుండును

అచ్చటి చాతుర్వర్ణ్యముగాని తక్కుజాతులుగాని యన్యోన్యవైమనస్యం బున్నట్లైచటను గానరాక ... పరస్పరసాహాయ్యమునకు హృదయపూర్వకముగఁ బాటుఁ బడుచున్నట్లగపడుచుండును. 2 గజముల లోఁతునఁ గృష్ణోదకమువంటి మంచినీరు దొరకుటచే బావులు ... సులభసాధ్యము .. పర్వతములుండుటచేఁ బచ్చికకును గఱ్ఱకును లోటులేదు. కావున నాయగ్రహారప్రాంత మంతయుఁ దృణకాష్ఠజలసమృద్ధమై యొప్పుచుండును. ఆయగ్రహారమునకుఁ దూర్పుగా నొక ఫర్లాంగు దూరములో ... ఎకరము వైశాల్యముగల గఱపభూమిపై నీగురుకులాశ్రమము నెలకొల్పఁబడియున్నది. ఆయాశ్రమములో నోంకారమందిరమనెడి శ్రీ శంకరాచార్యాలయ మొకటి ... చుట్టును ఫలపుష్పవృక్షములతోడను లతామండపములతోడను నెంతయు నొప్పుచుండును. చుట్టును బరిధ్వంసాభావమువలె సాదియయ్యు ననంతమగు సజీవాపరణవిశేష ముండుటచే నితరపశువులకు దుష్ప్రవేశమయి యుండును. ఓంకారమందిరమున కుత్తరముగ నాయావరణములోనే జ్ఞానవాపియను నొక పుష్కరిణి యింద్రనీలాలవంటి నీరముచే నిండుకొని యవగాహనోత్సుకత నుదయింపఁజేయుచు దర్శనమాత్రముననే యుభయపాపనివారకమై యాగంతువుల నాకర్షించుచుండును. ఓంకారమందిరమునకుఁ బశ్చిమమున నొక ప్రవచనమందిరము క్రొత్తగఁ గట్టఁబడియున్నది. ఓంకారమందిర జ్ఞానవాపీ ప్రవచనమందిరములు మూడును ఘనవృక్షలతాలంకృతములై యొకయావరణముననే యున్నవి కాన నాప్రదేశమున విచ్చలవిడిగా రవిచంద్రాతపములు ప్రవేశింప నేరవుకాని నేల యంతయు సర్వదా వివిధవర్ణరంగవల్లీసమంచితముగ నొనర్పఁజాలి నంతవఱకుమాత్రము ప్రవేశించుట కోంకారమందిరేశ్వరుని యభ్యనుజ్ఞ నొందినవాయను నట్లు ప్రేక్షకులకుఁ బొడకట్టుచుండును. జ్ఞానవాపిమాత్రము తనలో సూర్యాచంద్రమసులకుమాత్రమే సంపూర్ణావగాహనస్నానమున కభ్యనుజ్ఞ నొసంగుటంజేసి యచ్చటివలను హంసోదకమని పిలువఁబడును. పై యావరణమునకుఁ బశ్చిమముగా సుమారు నూఱుగజముల దూరమున 3 గృహములుఁ బర్ణశాలలుఁ గలవు. వానిలో నొకటి యుపాధ్యాయులు విద్యార్థులు వసించుటకును రెండవది యగ్నికార్యము లొనర్చుకొనుటకును మూడవది భుజించుటకును నుపయోగపడుచు నెపుడు చూచినను గోమయానులిప్తములై రంగవల్లీశోభితములై యుత్తమమగు శాస్త్రసమ్మతపరిశుద్ధిని వెలిపుచ్చుచుండును. ఆవరణాంతర్గత ప్రవచనమందిరము విద్యార్థుల పాఠప్రవచనముల కుపయోగించుచుండును.

అచటనున్న విద్యార్థులు తొమ్మండ్రును యథావిధిగ సక్రమముగ నష్టవర్షోపనీతులయి విధివిహితములగు నజినదండాదులను ధరించిన శుద్ధవైదికబ్రహ్మచారులే. ఆబ్రహ్మచారులరుణోదయముననే మేల్కాంచి శౌచస్నానాద్యాచారపూతాంతర్బహిర్దేహులై పరాపేక్ష లేకయే తమ యగ్నికార్యముల మంత్రాదిలోపము లేనట్టుల నిత్యమును బ్రాతస్సాయంకాలములయందు నిర్వర్తించుకొనుచుందురు. తొమ్మండ్రును బారుతీర్చి యగ్నికార్యముల నొనర్చుకొనుచున్నపుడును బ్రవచనమందిరమున వేదముల నభ్యసించునపుడును జూచినవారికి సిద్ధాశ్రమము మున్నగు నాశ్రమములందలి తొల్లింటి విద్యాభ్యాసపద్ధతి చక్షుః ప్రత్యక్షవిషయ మగును. అప్పటి బ్రహ్మచారులకును నిప్పటి బ్రహ్మచారులకును భేదమేమనఁగా, ఇప్పటివారు 'విదధతే వన్యైశ్శరీరస్థితిః' అను శ్లోకపాదమునఁ జెప్పినట్లు వన్యములగు కందమూలాదులచేత శరీరస్థితి నిర్వర్తించుకొనకుండుటయే. ఉదారస్వభావులగునట్టియు మూర్తీభవించిన వైరాగ్యరూపులగునట్టియు ... శ్రీపుష్పగిరి స్వాములవారీగురుకులాశ్రమమునకుఁ దమ రెంటపాళ్యాగ్రహారములోని విశాలరమ

ణీయమై ఫలపుష్పవృక్షములతోఁ గూడిన యొక దివ్యవనసహితమగు పెద్దమందిరమును దానముసంగిరి అందువలన వన్యములచే శరీరస్థితిజరుపుకొనుట కీవిద్యార్థుల కవకాశము దొరకనుగానఁ బైన నేఁదెల్పిన భేదముగూడ నుండఁబోదని చెప్పవచ్చును. శ్రీ పుష్పగిరి వారుచూపిన యౌదార్యమును జక్రవర్తులుగూడఁ జూపలేదనుటలో నతిశయోక్తి లేదు. ఇచట నన్నిటికంటె మఱియొక గొప్పవిశేషమును నేను జూచి యానందసముద్ర మగ్నుఁడనైతిని. అది యేదనఁగా, విద్వాంసులుగూడ దేవభాషలో దైనందినవ్యవహారము ననర్గళముగా నడపుటకు వెనుకంజవేయుట నాయనుభవములో బహుస్థలములలోనే కాంచియుంటిని. ఈయాశ్రమమున శిక్ష్యమాణుఁడగు సప్తహాయన బ్రహ్మచారియును మృదుమధురమై కర్ణపేయమైన గీర్వాణవాణీమయమగు సంభాషణముతోనే దైనందినవ్యవహారమును నడపుచుండును. అందుకుఁ గారణ ముపాధ్యాయులు బాలురకుఁ జెప్పు పాఠములను బామరభాషలో బోధింపక మొదటినుండియు నమరభాషలోనే బోధించుచు బాలకులతో నిత్యకృత్యవ్యవహారమునుగూడఁ బవిత్రమగు దైవభాషలో నొనర్చుచుండుటయే కాని వేఱొండు కాదు. ఈపద్ధతి మనదేశమున నరుదు. ఎన్నియో వేల మైళ్ళదూరముననుండి మన భారతభూమికి దిగుమతి చేయఁబడిన యాంగ్లభాష 2 సం॥ లభ్యసించిన మాత్రముననే మన బ్రహ్మచారులకు సర్వవ్యవహారములందును సంభాషణార్హమగుచుండ సృష్ట్యాదినుండియు యేషాం బ్రాహ్మీ సరస్వతీయనునట్లు మన రసనాగ్రములం దనుక్షణమును మెలఁగుచు వివిధశర్మామృతస్తన్యముల మనను బెంచిన పెంచుచున్న పెంచఁగల సంస్కృతభాషామాత సర్వవ్యవహారములందును మన కేల సాయమొనర్పదు? కావున నీగురుకులబ్రహ్మచర్యాశ్రమము నందువలెఁ బ్రతివిద్వాంసుఁడును దయయుంచి యీయాశ్రమవిద్యాభ్యాసపద్ధతినే తలవ్రాలుగా నుంచుకొని తమతమ విద్యార్థులకు విద్యగఱపఁ బ్రయత్నించినచో నచిరకాలముననే మనయార్యవంశక్షేత్రము లన్నియును సురభాషాలతామండపమండితములై పరమానంద భాజనములై ప్రకాశించితీరును. నేను హరిద్వారమునఁగల గురుకులబ్రహ్మచర్యాశ్రమ ఋషికులబ్రహ్మచర్యాశ్రమముల 2, 3 మాఱులు చూచియుంటినిగాని తదపేక్షయా చాటపాపాయపాలె మగ్రహారములోని యీయాశ్రమము బహువిధముల నాకు నచ్చినది. మఱియు నీయాశ్రమస్థాపకులగు ముదిగొండ వెంకటరామశాస్త్రిగా రప్రతిగ్రహీతలగు దాతలు; న్యాయవేదాంతపండితులు. కావున వీరియాశ్రమపద్ధతి భారతభూమికంతకు నాదర్శప్రాయమైయుండఁజాలినదని నాహృదయపూర్వక నిశ్చయము. వీరిసంకల్ప మిట్లు కార్యరూపమును ధరించుట కాపలనాడు సత్తెనపల్లి తాలూకాలలోని ధర్మవీర లంకా వెంకటనారాయణగారు మున్నగు సంపన్నోదారబ్రాహ్మణగృహస్థుల తోడ్పాటే ముఖ్యకారణము. ఇట్టి శ్రోత్రియబ్రాహ్మణవిత్తమునమాత్రమే యీపవిత్రసంస్థ నిరుపమానముగ నడచుచున్నది. ఇట్టియాశ్రమములే యచ్చటచట నెలకొల్పఁబడవలె పండితులేమి, పామరులేమి, మాత్సర్యమును విడిచి యిట్టికార్యములకుఁ దోడ్పడవలె. అప్పుడుగాని సనాతనధర్మవృక్షము దృఢమూలము కానేరదు. నేఁడీయాశ్రమము యాత్రికులకు సేవింపఁదగిన తీర్థక్షేత్రస్థానములలో నొకటియని నాకుఁ దోఁచినది. నాకుఁదోఁచినంత వ్రాసితిని ఇందతిశయోక్తి లేదు. ప్రతిసనాతనధర్మపరుఁడును దీనిని గమనించి యానందింపఁగలఁడని నేను నమ్ముచున్నాఁడ.

—♦ విశ్వామిత్రాగమనము. ♦—

శా. విశ్వారాధ్యుఁడు లోకపావనుఁడు సంవిన్నేత్రుఁ డుద్యత్తప
శ్శశ్వద్దీప్తుఁడు క్రోధసంహృత హరిశ్చంద్రావనీనాథ స
ర్వైశ్వర్యుండు కృపాపరికల్పిత త్రిశంక్వర్థప్రతిస్వర్గుఁ డా
విశ్వామిత్రుఁడు వచ్చె నచ్చటికిఁ బృథ్వీనాథు వీక్షింపఁగన్. 111

కం. చనుదెంచి ద్వారపాలుర
గని "గాధితనూభవుండు కౌశికుఁడు మిముం
గనవచ్చె" ననుచుఁ జెప్పుఁడు
జననాథున" కనిన వారు సత్వరగతులన్. 112

వ. రాజసదనంబున కరిగి వృత్తాంతంబు యాష్టికున కెఱింగింప నతం
డును ససంభ్రముఁడై యాస్థానంబున రాజమండలపరివృతుండగు
భూమీశుం గని కైవారంబుసేసి యిట్లనియె. 113

శా. దేవా! ద్వారమునందు బాలరవిసందీప్తుండు జ్వాలారుణ
శ్రీవిస్ఫారజటాకలాపుఁడు తపశ్శ్రీమన్నిజాంగప్రభా
సౌవర్ణీకృతకేతువీతిగజభాస్వద్ద్వారదేశుండు స
ద్భావుం డాకుశికాత్మజుండు నిలిచెన్ ద్వద్దర్శనాకాంక్షియై. 114

మ. అని యాష్టికుఁడు విన్నవించువచనం బాలించెనో లేదో య
జ్జననాథుండు సమంత్రిబంధునృపుఁడై సౌవర్ణపీఠంబునుం
డి నిమేషంబున లేచి సంతసమునన్ డెందంబు నిండన్ నయం
బొనరన్ బ్రస్థితుఁడయ్యె నమ్మునికిఁ బ్రత్యుత్థానముం జేయఁగన్.

వ. అంత వసిష్ఠవామదేవులును, సామంతనృపులును, మంత్రులును
వెంటరాఁ బాదచారియై ద్వారముకడ కేగి యట. 116

సీ. ఏదేనిపనిఁబూని యిల కేగుదెంచిన
కమలబాంధవురీతి నమరువాని
బ్రహ్మతేజంబుతోఁ బరిమిళితంబైన
క్షాత్రతేజంబునఁ గ్రాలువాని
నరసి తపంబున బిరుసైన పెంజడ
లంసభాగమున వ్రేలాడువాని
బహుకాలముననుండి సహవాసమునఁ జేసి
నునుపైన కుండి కైఁ దనరువాని

తే. కాంతమున్ శాంత మప్రతిఘాత మగుచు
నూర్జితంబగు మేనుచే నొప్పువాని
పేశలంబు ప్రసన్నంబు భీమమైన
నైజతేజంబుచేతఁ జెన్నారువాని. 117

కం. ఉన్నతధవళభ్రూయుగు
సన్నుతకరుణారసప్రసన్నేక్షణ దీ
వ్యన్నేత్రు మౌనిఁ గని పతి
సన్నతుఁడై దూరమంద చాఁగిలి మ్రొక్కెన్. 118

కం. ఋభుపతిఁ గనుగొనవచ్చిన
విభావసునిరీతి ధరణివిభునకు మునియున్
శుభకరమధురోక్తులఁ బ్ర
త్యభివాదన మాచరించె నాశీస్సులతోన్. 119

తే. అంతట వసిష్ఠముఖ్యధరామరాళి
స్వాగతోక్తుల నమ్మునిచంద్రు నాద
రమునఁ బూజించుటయును ధరావిభుండు
హర్షవికసితలోచనుండయి వచించె. 120

కం. తలవనితలఁపుగ మాకున్
గలిగిన మీదర్శనంబు కలిమిన్ రవిచే
జలజాకరములవలె మే
మలఘుతరానుగ్రహంబు నందితి మనఘా ! 121

కం. మొదలున్ దుద నెఱుఁగని దె
య్యది, నాశన మెఱుఁగ దెద్ది యలయానందం
బుదయార్కతేజ ! మా కిపు
డుదయించెన్ మిమ్ముఁగనుట నురుసుగుణఖనీ ! 122

క. భవదీయాగమనంబున
కవనీసుర ! మేము లక్ష్య మైనకతమునన్
వివరింప నగ్రగణ్యుల
మవుదుము నిక్కముగ ధన్యు లందఱిలోనన్. 123

వ. ఇట్లుపచారవాక్యంబులు పలుకుచు సంయమీంద్రుని సభాస్థానము
నకుఁ దోడికొనివచ్చె. 124

తే. బ్రహ్మతేజఃప్రపూర్ణుఁడై ప్రజ్వరిల్లు
నమ్మహాత్మునకుఁ సువర్ణాసన మిడి
హర్షవికసితవదనుఁడై యవనివిభుఁడు
స్వయముగా నర్ఘ్యపాద్యముల్ సంతరించె. 125

చ మునివరుఁ డర్ఘ్యపాద్యముల మోదమునన్ విధిదృష్టకర్మ చేఁ
గొని నృపుఁ డంత భక్తి వలగొన్న సగౌరవభాషణంబులన్
వినుతియొనర్చి సేమమును విత్తసమృద్ధియుఁ బృచ్ఛచేసి యా
ననమున మొల్కలెత్తు చిఱునవ్వునఁ జూచి యరుంధతీధవున్. 126

వ. సబహుమానంబుగా ననామయం బడిగె అంత నెల్లరును బరస్పర సత్కారంబులను గుశలప్రశ్నంబులను బ్రహృష్టమానసులై యుండఁ బంక్తిరథుండు విశ్వామిత్రుని మరల యథావిధిఁ బూజించి గోవు నొసంగి వినయవినమితగాత్రుండై సాంజలిబంధముగా నిట్లనియె.

— ♦ దశరథుఁడు విశ్వామిత్రుని బహూకరించుట ♦ —

క. వఱపున జోఱున వర్షము
గురిసినచందమునఁ, జూపు గ్రుడ్డికిఁ దగఁ జే
కుఱుభంగి, నమృతభాండము
దొరకినగతి మిమ్ముఁగనుట దొరకొనె మాకున్. 128

సీ. అనపత్యునకుఁ బ్రియాంగనయందు బహుకాల
మునకు సత్పుత్రుండు పుట్టినట్లు
స్వప్నంబునందుఁ గన్పట్టిన ధనము మే
ల్కొన్నయప్పుడు గనుగొన్నయట్లు
చిరకాలమునుండి కరముఁ గోరినవస్తు
వెట్టకేలకు లభియించినట్లు
అతిదూరదేశంబునందుండి యిష్టాప్త
బాంధవుల్ తమయంత వచ్చినట్లు

తే. నష్టమైనధనంబు పునఃప్రలబ్ధ
మైనయట్టులు బ్రహ్మలోకాధివాస
మబ్బినట్టులు తావకీనాగమనము
మోదవారాశిలో మమ్ము ముంచె ననఘ ! 129

క. చచ్చినమనుజుఁడు మరలన్
వచ్చినయటు, లాకసమున నడచినగతి, మా
కెచ్చుగ మోదముఁ గూర్చెను
సచ్చరితా! నీదు రాక స్వాగతమె కదా! 130

ఆ. నీదుకోర్కి యెద్ది? నీకునై నే నేమి
చేయవలయుఁ దెల్పు మోయమీంద్ర!
పరమపాత్ర మీవు ప్రాప్తించితివి నాకుఁ
బుణ్యతీర్థమట్లు భూసురేంద్ర! 131

క. రాజర్షిశబ్దమునఁ గడు రాజిల్లితి తొల్లి; ఇపుడు రమణీయతప
స్తేజమున బ్రహ్మఋషివై రాజిల్లెదు పూజ్యపాదరాజీవయుగా!

క. గంగాస్రవంతిలో మునుఁగంగాఁ గల్గెడు ముదంబు గలిగెడు మిముఁగా
నంగా నాదు మనములోనం గాటపుఁదాపముల నణంచుటచేతన్.

క. కామభయరాగవిద్వేషామయము లనంగ నెఱుఁగనట్టిఁడ వీసీ
వేమో పనివడి నాకడ కీమెయి నరుదెంచు టెంచ నిది యద్భుతమా.

క. ఏను బవిత్రుఁడనైతిని నానిలయము పరమపావనంబయ్యె. సుధా
స్థానమగు చంద్రబింబములోన మునిఁగినట్టులయితి లోకస్తుత్యా!

క. నీరాక నాకు సాక్షాన్నీరజసంభవుని రాక, నిరవద్యతఁ జె
న్నారితి, జన్మము సఫలతచే రాజిల్లె, జీవితము సుజీవిత మయ్యెన్.

క. నినుఁగాంచి నీకుఁ బూజల నొనరించి నమస్కరించియున్నకతనఁ జం
ద్రునిఁగన్న జలధిపోలిక మునివర! నాలోన నే నిముడఁజాలఁజుమీ.

క. మీకార్యం బెయ్యదియో, ఏకతమున మీర లిచటి కేతెంచితిరో,
ఆకార్యమైనదియచుమి మాకున్ బూజ్యుండ వీవు మానివరేణ్యా!

క. అడుగం దగు నియ్యది, యిది
యడుగం దగదంచు సందియం బందకు మో
జడదారిఱేడ! మీకొఱ
కిడరానివి కలవె యెందు నినవంశ్యులకున్? 139

చ. అని మధురంబుగా వినయ మచ్చుపడన్ వచియించు మానవే
శునియుచితానులాపముల శ్రోత్రసుఖంబుగ నాలకించి య
మ్మునివృషభుండు చాలఁగ బ్రమోదమునంది ప్రహృష్టరోముఁడై
మనుజవరేణ్యుతో ననియె మంజుల ధీర గభీర భాషలన్. 140

హృదయేశ ! ఎచటి కేడ్చెదో
కద ! నాకుం దప్పి వశముగాదని పలుకన్. 77

తే అతఁడు చోరభయంబున నవ్వధూటి
మేనిసొమ్ములు తన యొడిలోన డాఁచి
నీరపాత్రంబు గైకొని నెమకఁజనియె
హ్రదనదీకూపముఖ్యంబు. లంతలోన. 78

మ. ఒకశూద్రుం డభిరామనాముఁ డొక యుద్యోగంబుపై వచ్చి య
మ్ముకురాస్యం గని యొంటినున్న దిది యే పోయంచు మాటాడ నిం
చుక శంకించినఁ జేరఁబిల్చి తన యస్తోకవ్యథం దెల్పి య
వ్వికచాంభోరుహగంధి వానిమది యువ్విళ్ళూరఁగాఁ జేయుచున్.

తే. నీకు నామీఁదఁ గోర్కి జన్మించెనేని
కాఁపురమునకు నుండెదఁగాని యిటకు
వచ్చు జలముఁలు గొనుచు నావరుఁడు, వాని
మొఱఁగిపోయిన వెదకుచు నరుగుదెంచు. 80

తే కూలికిఁ గారికంబందుఁగొంటువాని
చెనకి నిర్జించిపోవ నీచేతఁగూడ
దట్టుగావున నిట్లు సేయంగవలయు
అని యుపాయంబుఁ జెప్పినయంతలోన. 81

ఉ. క్రూరుఁడు నీళ్ళుగొంచు నటకుం జనుదెంచినఁ దత్ప్రఫుల్లనీ
రేరుహనేత్ర దప్పి యొకరీతి నడంచినయట్లు చేసి యీ
యూరికిఁబోయి నేఁడిచట నుండుదమాయని మువ్వురున్ రయో
దారత నేగి గంధవతిఁ దద్దయు మెచ్చుచు వచ్చుచున్నెడన్. 82

క. ఆరమణియునభిరాముఁడుఁగ్రూరునినిరువంకఁబెట్టుకొనియ య్యోయీ
యూరికి దారి లేఁడా యీచోరుని దండింప ననుచు క్రుక్కక కూయన్.

క ఆమాట విని తలారు ల
దేమని గద్దింప నామృగేక్షణ రొదగా
సామగఁ డితఁ డని యయ్యభి
రామునివెసఁ జూపి నిబ్బరంబునఁ బలికెన్. 84

తే. ఆలు మగఁడును నియ్యూరి యఱుత నిలిచి
చలిదిభుజియింప నాసొమ్ము సంగ్రహించె

గొట్టుసేయక వీనిఁ జూపట్టుకొనుచు
ఇచ్చటికిఁ దెచ్చితిమి, పట్టుఁ డిప్పు డితని 85

వ. అనిన విని యన్నగరరక్షకుకు లాక్షేపపూర్వకంబుగా నతనిం బట్టుకొని బాధించి యొడిలోని యాభరణములం గనుంగొని దొంగయగునని నిశ్చయించి యభిమానధనున కెఱింగించి మూడుత్తరువులు పైకొని నిజకామినీకుహనసంజనిత విస్మయాదత్తప్రత్యుత్తరుండగు నతని వధియించి యమ్మండనంబు లిచ్చినం జపలాభిరాములు సంపూర్ణకాములై యథేచ్ఛ నరిగిరి. ఆక్రూరుండును నన్యాయహతుండయ్యెం గావునం బిశాచంబై యాచారవంతులం గని తలంగం బాఱుచు మాంత్రికులం గని గడగడ వడంకుచు నాయుధహస్తులం జూచి యేచిన భయంబునుం బొందుచు భైరవాజ్ఞావశుండై యాహారంబుఁ గొనం గానక వెఱచినవారి వెంటం బడి తదీయజనప్రకల్పితరాత్రికాననంబుల నుద్దండతరజఠరానలంబున శృంగాటకంబులఁగాఁపుగణితలగ్గలంబుగా బగ్గునం దరికొన బలియర్పించుపొంగళ్ళవలనం గొంతకొంత సంతసించుచు నిడుమలకుం గడగానకయప్పట్టణంబున నెట్టుకొనియున్నవాఁ డగుటం జేసి యతం డొక్కనాఁడు.

క. నరపతికిం గానుకగా
విరిపొట్లము గొనుచు నొకఁడు వీథిం జనుచో
గురుతరమగు సురుచిర త
త్పరిమళముల వెంటనంటి పాయక చనియెన్. 87

ఉ. భూపతి యంత నవ్విరులపొట్లముఁ గైకొని కొల్వుదీఱి క్రీ
డాపరమైన బాళి నిగుడన్ వెస నంతిపురంబుఁ జేరి కొ
మ్మా! పువుబోణి! యంచు మణిమంజరి కిచ్చి తదీయమన్మథో
ద్దీపితకేళిఁ దేలి ప్రొద్దు తెంచు రవిం గని లేచిపోయినన్ 88

క. ఆకమలనయన పరసుర
తాకాంక్షిల్ నిగుడ నెవ్వఁడైనను మగవాఁ
డీకడకు వచ్చి కోరిక
నా కొనగూరుచునెయని మనంబునఁ దలఁపన్. 89

క. క్రూరుం డప్పుడు తన యా
కారముతో నిలిచి యళుకుగాంచిన దానిన్

చేరంగ నరిగి వెఱవకు
మో రమణీ! వినుము మన్మహోదంతంబున్. 90

చ. అని నిజభార్య చేసిన యుపాయమునం దన కట్లు సంభవిం
చిన యశరీరతాస్థితులు చెప్పి యిఁకన్ జఠరానలంబుచే
తను నెరియందొడంగె వనితా! ఇపు డన్నము వెట్టితేని నీ
పనిచిన పంపుఁ జేసెద, శుభంబగు నీ కని మ్రొక్కి వేఁడినన్. 91

క. అమ్మగువ చపలఁ గూరిచి యమ్మా! భువి నాఁటదానవైనన్ నీవే
ఆమ్మహితసాహసము నాకిమ్మా నాకోర్కు లెల్ల నీడేఱుటకున్. 92

క. అని మెచ్చి క్రూరునిం గనుఁ
గొని వాహనముగుచు నన్నుఁ గొని చనఁగలవా
మనమునఁ దలఁచినచోటికి
దినదినమున్ నీకు మంచితిండి ఘటింతున్. 93

తే. అనిన నిను మోచికొనుట భాగ్యంబుగాదె,
బ్రతికితి నటంచు వాఁ డొడఁబడినఁ జూచి
అబల బోనంబు వాని కాహార మిచ్చి
తోయజానన యద్దమరేయి వేళ. 94

క. పతి మకరందాగృహాసం
గతి గాంచుట దెలిసి గగనగమనక్రూరో
ద్ధతవాహనయై విజన
క్షితిఁ దలఁచుటఁ జనియెఁ గాళిగేహముఁ జేరన్. 95

క. చని వాహనంబు డిగి య
వ్వనితామణి పథికుఁడైన వైశ్యుని నొకనిన్
కని తనవర్తన మంతయు
వినిపించి తదీయకథలు విని మోదమునన్. 96

తే. అతఁడుఁ దానును గేళిగేహంబులోన
దక్షిణపుమూల రతికేళిఁ దనివి నొంది
అనుదినము నాతఁ డటువచ్చు నట్లుచేసి
పోయి యాలీల మెలఁగె నప్పొలఁతి మఱియు 97

క. అంత నల విక్రమార్కుఁ డ
నంతరకథ యడుగ మంత్రినందన నవవా

సంతసమయప్రమోదా
క్రాంత వికస్వర పికస్వరంబునఁ బలికెన్. 98

తే. మానవాధీశ ! అయ్యభిమానధనుని
నాలుగవకొమ్మ కమ్మకుందనపుబొమ్మ
ఐన మకరంద యిచ్ఛావిహార మంద
సందు గాన కమందచంచలత నొంది. 99

సీ. నిలనీని వంటనార్పుల నత్తమామల
పోరును లేని కాఁపురము గలిగె
ఎచటనుండిన నింట. నేమనువారు లే
కింపు సొంపుఘటిల్లు నిల్లు గలిగె
రేలు పగల్ పట్టి పాలార్ప కొకవేళ
తగనెంచి చనుదెంచు మగఁడు గలిగె
వలపినయట్టు లవ్వారిగా సారక
స్తూరికాముఖ్యవస్తువులు గలిగె
ఎన్ని గలిగిన నేమి నాయిచ్ఛలోని
ఆస గడతేర జారవిహారసుఖము
సంభవించ దటంచుఁ గాంతావిశేష
పరవశస్వాంత యగుచుఁ దాపంబుఁ జెంద 100

మ. ఒకనాఁ డాత్మనిశాంతసౌధ లసమానోద్యానవీథీసము
త్సుకయై పోయి తదంతరంబున మణిస్తోమాక్తధామాలిరం
జకమై యుప్పరమంటు చప్పరమునన్ సౌవర్ణడోలావిలో
లకుఁడై నిల్చిన యొక్కసిద్ధుఁగని చాలన్ విస్మయంబందుచున్ 101

క. జారవిహారంబున కే
కారెడు నాకోర్కిఁదీర్పఁగా వచ్చినయ
మ్మారుఁడె యితఁడని యచ్చెలి
చేరంజని చూపు వలపుచేతలఁ దెలుపన్. 102

క. నిలిచిన నతఁ డాసతికిన్
గలకోర్కి యెఱింగి మమ్ముఁ గామింపకుమీ
ఇలఁ జూడఁగవచ్చిన సి
ద్ధుల, మతనునితూపు మనసుఁ దూఱదు మాకున్. 103

—♦ మేనమామకొడుకు నారాయణ చారిత్రము ♦—

నారాయణకుఁ జదువుసంధ్య లంతగా సంప్రాప్తింపవు. అన్నదమ్ము లవిభక్తులుగా నున్నప్పుడు వ్యవసాయము చేయుచుండెడివాఁడు. విభక్తులైన పదపడి విప్రగృహములలో మాత్రము వివాహాదులు చేయించుచు నా ద్రవ్యమునుండియు నాత్మభాగమున వచ్చిన యల్పిష్ఠభూమిని బండు పంటనుండియుఁ గుటుంబభరణము చేసికొనుచుఁ గొడుకులను బిడ్డలను గని దారిద్ర్యముతోనే తంటాలుపడియెను. అయినను నతిథుల నాదరింపకయు బంధుగులకు విందుచేయకయు సంతానమును జక్కఁగా సంరక్షించుకొనకయు నుండియెఱుఁగఁడు. అందువలన నప్పు లధికమయ్యెను. ఆస్తి యప్పులకు సరిపోయెను. ఇంతలో నెక్కడనో పడిపోయి పదచలనము చేయఁజాలక బహుకాలము పండియుండెను. అట్టిస్థితితోనే యఱువదిడెబ్బది సం॥ లు బ్రదికి పెక్కండ్రు బిడ్డలకుఁ బెండ్లిపేరంట్రములుగూడఁ జేసెను. వీని కన్నిటికిని వెలఁది నరసమ్మ తెలివితేటలును ధీమత్త్వమునే బలుకారణము. అది పదిపండ్రెండు సం॥ లు భర్త పదచలనము చేయలేక పడియుండ శయనముపయిననే సకలోపచారములను సలుపుచు సంరక్షించినది. అప్పో సప్పో తెచ్చి యర్భకుల నందఱను బెంచినది. అతిథుల నాదరించినది. చుట్టపక్కముల పెట్టుపోఁతలలోఁ గూడ నెట్టిలోపములు లేకుండ నెల్లవిధులను నిర్వర్తించుకొనినది. మంచములో నుంచియే మగనిని మనుపుచు బిడ్డల పెండ్లిపేరంట్రములదగ్గఱనుంచి నరసమ్మయే జరిపినది. స్వసంబంధిబంధువులనే కాక భర్తృసంబంధిబంధువులఁగూడఁ బరమప్రేమమైఁ బతికించి ప్రతిష్ఠవడసినది. పతివియోగానంతరము సుతుఁడు సుంత సంసారనిర్వహణమున సమర్థుఁడగుటయుఁ బరమార్థమే పరమప్రయోజనముగా భావించుచున్నది. దేవబ్రాహ్మణులను సేవించుచున్నది. సిరిసెనగండ్ల సీతారామయ్యగారిచేఁ జేయఁబడు నెల్లమకొండమీఁది మల్లికార్జున మహాకైంకర్యములో మధ్యమధ్యఁ బాల్గొని జీవితశేషమును బావిత్ర్యవంతముగా గావించుచున్నది. ఈదంపతుల కిరువురు కొమరులు. అం దాద్యుఁడు పెదతండ్రికిఁ బెంపుడుకొడుకుగా నుంపఁబడియెను. ద్వితీయుఁడు త్రిపురాంతకము. నారాయణకుటుంబమునకు నాథుఁడు వాఁడే. వివాహోపనయనాది పంచదశస్మార్తకర్మమంత్రములను బాగుగాఁ బఠించి తత్క్రియాకారయితృత్వమునఁగూడ దక్షుఁడై తనపౌరోహిత్యముననే కాక తక్కటితాదృక్కార్యములఁగూడ ధన మార్జించుచు మనుచున్నవాఁడు. వీనికిని సిరిసెనగండ్ల సీతారామయ్యగారే పరమగురువులు.

సీతారామయ్యగారు వీండ్రకే కాదు, వేలమందికి మేలైన మార్గమును మిక్కిలి బోధించుచుఁ జక్కపఱచుచున్న సత్పురుషులు. విరాగులు. తపస్వులు. దైవతకార్యములనే తనువును వినియోగించుచున్న ధన్యులు. దైవతకార్యోపయోగియైన ధనమునే తప్ప నన్య మణుమాత్రము కొననొల్లని కోవిదులు. నిరంతరముఁ బరమార్థమే పని వారికి. యోగాభ్యాసమే యుద్యోగము. తీర్థక్షేత్రపర్యటనమే స్వార్థము. ధాత్రికోటి సమృద్ధముగా నున్నను సీతారామయ్యగారు చీటికి మాటికి నవ్వారివలన నర్థము గ్రహింపఁడు. బోధగురువుకాని బాధగురువు కాదు. అబ్దమబ్దము యాదగిరికిఁ గూడ నాయన యరుదెంచును. పండితసమ్మానమును బచరించు భాస్కరరాయని సీతారామయ్య ప్రభృతు లీయనకును నేమో యీనెంతురు. కాని కడకు రైలుఖర్చు

గూడ గ్రహింపఁడు. యాదగిరి దేవస్థానద్రవ్యము గొనిపోయి బెల్లముకొండ దేవస్థానమున ఖర్చుపెట్టఁ బ్రీతిపడఁడు. భాస్కరరాయుని సీతారామయ్యగారు పఱతెంచి బెల్లముకొండకు భక్తిమై నర్పించు నూటపదియాఱులు పరిగ్రహించుటకే శంకించిన సిరిసెనగండ్ల సీతారామయ్యగారి వైరాగ్యము శంసాపాత్రము. సీతారామయ్యగారు స్థిరవిరాగులే కాక సిద్ధపురుషులు. ఆయన చేతిమీఁదుగా నింత విభూతి పెట్టిన నఖిలమును సిద్ధించును. అనామయమునుగలుగును. తపస్సే కాదు తదనామయసాధకము; ఔషధము కూడ. ఆయన యగదంకారుఁడును. అగదంకారుఁడే కాదు, ఆగమవిదుఁడును. అనేక దేవాలయములలో నిఘనశిలావిగ్రహములు సీతారామయ్యగారి చేఁబ్రతిష్ఠింపింపఁబడినవి.

ఆసీతారామయ్యగారి యాజకత్వముతోనే త్రిపురాంతక మిటీవలఁ ద్రిపురాంతకోత్సవవిగ్రహములు ప్రతిష్ఠించి కల్యాణోత్సవాదికమునకుఁ గావలసినంత ఖర్చుపెట్టెను. అట్టిపట్ల నవ్వాని కాయూరి యర్యజను లత్యంతము తోడుపడిరి. అటువంటివారి యాశ్రయముతోఁ ద్రిపురాంతక మిట్లు తెలివితేటలుగలవాఁడై తండ్రినాఁటి దారిద్ర్యమును దవులఁ దఱిమి సంసారనిర్వహణమును జక్కఁగా నల్పుకొనుచున్నాఁడు. అక్కబిడ్డ సుందరమ్మయే యవ్వాని యర్ధాంగి. ఈదంపతుల కింకను సంతతి సాగలేదు.

నారాయణ నందనలలోఁ బెద్దది సుబ్బమ్మ. దానిని సత్తెనపల్లితాలూకా గుజ్జర్లపూడి గ్రామవాసి తూములూరు సుబ్బయ్య కొడుకు శాస్త్రులకిచ్చి పెండ్లిచేసిరి. అది సంతానవతియై యలరారుచున్నది. దీని రెండవబిడ్డయే త్రిపురాంతకము భార్య. పెద్దబిడ్డ లక్ష్మీనరసమ్మ. మగఁడు మారేపల్లి వెంకటేశ్వరులు మరణించెను. దానికి నొక తనయుఁడుఁ దనయయు. ఆతనయుప్రాయ మాఱువర్షములు. వీఁడు పేరున వెంకటసుబ్బయ్య. సుబ్బమ్మ సుతుఁడు రాముఁడు మూఁడవవాఁడు. ద్వాదశవర్షవయస్కుఁడు. ఉపనీతుఁడై వీఁడు త్రిపురాంతకమువద్దనే దేనినో చదువుచున్నాఁడు. వీనితరువాత వెంకటేశ్వరులు. నేఁడవ్వాఁడు నిజామురాష్ట్రమునకుఁ జేరిన నల్లగొండజిల్లా మిరియాలగూడెము తాలూకా నెనిమిలేడు నామక గ్రామములో మకరాల రాంబాయమ్మచే మనుపఁబడుచున్నవాఁడు. తన్మానినికి దత్తపుత్రుఁడు. తజ్జననీజనకులైన సుబ్బమ్మ శాస్త్రులుగూడ బాయమ్మకు బాసటగాఁ బుత్రుఁ బోషించుచు నెనిమిలేడులోనే మనుచుండిరి కాని శాస్త్రుల సహోదరు లిరువురును శత్రువులచే సమకాలమున సంహరింపఁబడుటయు జననీజన్మభూములను సంరక్షించువారు లేక స్వస్థానమునకుఁ జనుదెంచిరి. ఈదంపతుల యేనవగర్భము నరసింహము. ఏను వత్సరములవాఁడు. వాని తరువాత వర్ష ద్వయవయస్కయై రాజేశ్వరియను స్త్రీశిశువు రాజిల్లుచున్నది.

నారాయణసంతానములో సుబ్బమ్మ తరువాతిది లక్ష్మమ్మ. దానిని మేనయత్త దత్తపుత్రునకు ధారవోసిరి కాని యచ్యుతరామయ్యయను నాఖ్యామాత్రమే యవ్వాని దివ్వెళ నవనిని నిలిచియున్నది. అట్లది బాలవిధవయై పుట్టినింటి పనిపాటులకు బాసటగాఁ బ్రవర్తించుచున్నది. ఇదియు సిరిసెనగండ్ల సీతారామయ్యగారికి శిష్యురాలై బెల్లముకొండ మల్లేశ్వరమందిరమం దాయన యాచరించు నన్నప్రదానకార్యములో శ్రావణకార్తికమాసాదులం జని సాయపడుచును ద్రిపురాంతకాది దివ్యస్థలములలో శివరాత్రికి సీతారామయ్యగారు పెట్టు క్షితిసురాన్నసత్రములలోఁ జేతనైనపనులు చేయుచును శరీరమును సార్థకపఱచుచున్నది. జన్మసాఫల్యము నల్పుచున్నది.

దానితరువాతిది సుందరమ్మ. జంగమేశ్వరపురవాసి లంకా కొండయ్య కొడుకు లక్ష్మయ్యకు దానినిచ్చి వాని చెల్లెలి నన్నకు దత్తుఁడైన యాత్మజునకు నారాయణ పెండ్లిచేసెను. కాని యది యౌవనము రాకమునుపే యసువులు విడిచినది.

పదపడి పార్వతి. దీనికి దేవరపల్లి సుబ్రహ్మణ్యమను జూలకల్లు గ్రామవాస్తవ్యుఁడు సూత్రధారణము కావించెను. అతఁడును నర్ధాంగి యౌవనవతి కాకపూర్వమే యంతమందెను.

నారాయణ నలువురు కొమరితలలోను సుబ్బమ్మ యొక్కర్తమాత్రము సుతసుతాలతను క్షోణిం బ్రాఁకించి సుఖించుచున్నది కాని తక్కిన ముప్వురిలో నిరువురిహసుఖదూరలు నేక యిహదూరయునై జననీజనకాదులకు సంతాపకారిణులుగా స్వకర్మచేఁ జేయఁబడిరి.

సుబ్బయ్య కనిష్ఠమాతులుఁడు (చిన్న మేనమామ). ఆయనభార్య లక్ష్మమ్మ అవ్వారి కుమారుఁడు సుబ్బారాయుఁడు. ఆయనగూడ నన్నచేఁ దమ్మునకు దత్తుఁ డన్నట్లు జ్ఞాపకము. ఆపరంపర యంతటితోనే యాఁగిపోయినది.

—♦ కొమార్తెలు ♦—

నాకు నిరువురుకొమరితలు. అందుఁ బెద్దదాని జననము శుక్ల సం॥ మార్గశిర బ ౬. తజ్జననమునకు సుమారొక సం॥ మునకుఁ బూర్వము నేను రెండవసారి కాశీయాత్ర కావించివచ్చుటచే మాయన్న యప్పయ్య యర్ధాంగి వానుమాయమ్మ కాశియన్నపూర్ణ పేరు పెట్టుమని చెప్పుటయుఁ బెద్దబిడ్డ నట్లు పిలుచుకొనుచుంటిని. ఏకొలఁదిపాము రులో నా మొదటిభార్య పేరఁ బిలిచినను నన్నపూర్ణాభిధానమే యందఱును వాడుచున్నవారు. తద్బాలిక ప్రకృతము (ప్రమాధి సం॥) దశవర్షప్రాయ. సతీజనముగూడఁ జదువను వ్రాయను నేర్చియుండుట జ్ఞానదాయకమగుటఁ బాఠశాలకుఁ బంపఁబడుచున్నది. చదువుట వ్రాయుట సామాన్యముగా సాఁగుచున్నది. దీనిని జానపాటికిఁ గ్రోశద్వయదూరస్థమగు చినయగ్రహారమునఁ జిరకాలస్నేహితులును దర్కాలంకార వేదాంతశాస్త్రజ్ఞులును జ్యోతిశ్శాస్త్రవిదులును వాస్తుప్రకరణమున వాసికెక్కినవారును ననుజద్వయముతో నవిభక్తులును నలువదియెకరములపుమారు భూస్వాములును నగు లంకా సాంబశాస్త్రిలుగారి ప్రథమకుమారున కిచ్చి బహుధాన్య సం॥ చైత్ర బ 3 (18-3-1939) మొదలుకొని పంచాహ్నదీక్షతోఁ బరిణయము గావించితిని. వరుఁడు పఠ్యమానస్వాధ్యాయుఁడు. పందొమ్మిది వత్సరముల ప్రాయమువాఁడు. వందలు వేలు వరదక్షిణలడుగు నెన్నియో బిరుదుల కీ సమర్థుఁడఁగామి నిట్టి శిష్టకుటుంబమునందే పట్టిని బ్రవేశపెట్టితిని.

శ్లో. యయోరేవ సమం విత్తం । యయోరేవ సమం కులమ్
తయోర్మైత్రీ వివాహశ్చ । నతు పుష్టవిపుష్టయోః.

విత్తవిషయమైన విపుష్టత విచారింపక సంబంధముసలిపిన సాంబశాస్త్రిగారి సంప్రదాయజ్ఞత సంకీర్తనీయము. తజ్ఞులలోఁగూడ దక్షిణాకామత తలయెత్తుచున్న తరుణమున యద్విధాభిలాషయు వ్యక్తముచేయక యస్మదాచరిత యత్కించిద్వర

పూజాపురస్సర కన్యాదానమునే కన్నకొడుకుచే గ్రహింపించిన యవ్వారి యుచితజ్ఞత యభినందనీయము. అస్మదంతరంగంబు లణుమాత్రమేని యవ్విషయము స్పృశింపకున్నను నాత్మీయస్నుషను హైమకాంచ్యాదులచే నలంకరించిన వారి యౌదార్య మభివర్ణనీయము. పాణిగ్రహణ మైనదాది నానందనకు నానాఁటికిం బ్రవృద్ధమగు నాథుని మీఁది యనురాగము సాధుశ్లాఘ్యము. ధవుఁడన్నను దత్సంబంధులన్నను దద్బాలికచూపు ననురాగము వినయము విధేయత మున్నగు వివిధగుణములను వీక్షించినకొలఁది పడఁతులకుఁ బ్రాచీనులు విధించిన బాల్యవివాహములు పతులమీఁది ప్రేమబంధము ప్రౌఢలగులోపల బాధమగుటకే యని రూఢ మైనది. మంగళసూత్రధారణ మగుటతోడనే మత్పుత్రిక మా మీ యని మాటలాడుటకు మనసుపెట్టినది. జానపాటివారుగా నుండిన యస్మచ్ఛబ్దార్థమును స్వల్పకాలములో లంకావారుగా మార్చివేసి యస్మదాదుల కధికాశ్చర్యమును నానందమును గలిగించినది. లంకావారనిన లావుగా భావించినది. పట్టిగనైనను బుట్టింటి యత్తింటితరతమవాదముపొసఁగిన నత్తింటి పక్షముకా నారంభించినది. ఏలబహూక్తులు? ఈలంకపై నీఁగ వాలనీయదు. భర్తృపక్షమునఁ బరుషము పడనీయదు. ఒక్క నాబిడ్డయే యిక్కరణి వర్తించెడినని యేనసను. ఎనిమిదితొమ్మిదిపదియేండ్ల వయసున వివాహితలగు సెల్లపిల్లలు నిట్లే వర్తించుట యెంతయు వీక్షించుచున్నవారము. పతిమీఁది ప్రేమబంధ మిట్లు ప్రవృద్ధమొనరించు బాల్యవివాహములు పనికిరావని రజస్వలావివాహముల రచ్చకెక్కించుటకు రాజకీయ రంగములఁ గఠినశాసనములఁ బ్రవేశపెట్టు కాంగ్రెసుప్రముఖుల కార్యక్రమమే గర్హ్యమనుట కంటెఁ గాలపరివర్తనమును లోలోఁ దలంచుకొని యాకాలచక్రమును గ్రమ్మఱఁద్రిప్పుటకు గరుడధ్వజు కటాక్షమునే కాంక్షింతము. వాని కటాక్షమువచ్చువఱకుఁ గాంగ్రెసువారు మనలఁ గష్టపెట్టుచునే యుందురు. ప్రకృత మనుసరామః. పదియేండ్ల ప్రాయపు మదాత్మజ యీదంత మింతకన్నను లిఖితవ్య మేమియు నుండమిఁ బవిత్రచరిత్రగా నబ్బాలికం బరిరక్షించుటకు భగవానుఁడు ప్రార్థ్యమానుఁడు.

ఇంకొకబిడ్డ యీప్రమాది సం॥ వైశాఖ బ ౧౩ (17-5-1939) ప్రభవించినది. తల్లికి స్తన్యసమృద్ధి లేమిని డబ్బిపాలతో నబ్భగవానుఁ డాబిడ్డను బోషించుచున్నాఁడు. చిన్నకొడుకునకుం బోలె నీచిన్నబిడ్డకును జింతలపాటి సుబ్బమ్మయే వచ్చి పురుడు పోసినది. రాధాకృష్ణమూర్తియని వానికిఁ బెట్టినట్లే దమయంతియని దీనికిని పేరుపెట్టినది. కాని రాధాకృష్ణనామము రాధాకృష్ణదైవముపైఁగల భక్తిని బ్రకటించినట్లు దమయంతీనామము దైవభక్తిని బ్రకటించుటకుఁ జాలదు. దమయంతి యానాఁడు తద్దయుఁ బతివ్రతయైనను నీనాఁడు భోగినీగృహభూములను నవనాగరకభవనములను నామమాత్రావశిష్టయయియే నవయుచున్నయది. కాని ప్రకటీక్రియమాణ పాతివ్రత్యయై వరంగుట కానము. నాగరకతాస్ఫోరక మైనను నాపే రంతగా నాకు రుచింపక మత్పితృపరంపరలో నిప్పటికి లేని మాతృదేవతపేరఁ బేరుందేవమ్మయని పిల్చుకొనుచుంటిని. పేరమసూరమ లేరికిని బ్రీతిజనకలు ప్రకృతము కాకున్నను బేరమాంబికాగర్భశుక్తిముక్తాయమానునకు బిడ్డగూడఁ బేరమాంబికయగుట ప్రీతిజనక మైనది. పేరమ పేరుందేవమ్మలమూలభూతమైన పేరు పేరంటాలు. కాని దాని మనవారు మఱియు మోటందురు. కావునఁ బేరుందేవి యని బృందారకభాషం బొందుపఱిచితిని.

జగ:– ఈమాటల కేమిలే. నీటిసంగతికూడఁ గొంచెము సాగిపోని, విందు మనిపించు చున్నది.

కృ:– పైనఁజెప్పినచొప్పునఁ బల్లమునకుండు నీరెల్లప్రదేశములం బడి మరలఁ బల్లములకుఁ బ్రవహించుచుండును. కాలువలు వాఁగులు నేర్పడుట కీవాననీరే యాధారము. ఇట్టివాననీరు చెఱువులం జేరును. కొంతభూమియం దింకి మన మట్టితావుల బావులం బ్రవహింప నూటనీరగును. ఆ ట్లింకనిది భూమిపైఁ బ్రవహించి నదులుగ నేర్పడును. వాననీరంతయును నిర్మలమైనదే. అయినను భూమి తనమైన వెనుక నెట్టిపదార్థముతో మిళితమగునో యట్టిగుణముకల దగును. చవిటినేలలంబడి యుప్పునీరగును. మురుగుడుగుంటలం బడి మురికి నీరగును. మంచినేలలోఁ బడినది మంచినీరగును. గాలియందుఁ జేరియుండు మలిన పదార్థము వానకుఁ దడిసి బరువై భూపతనమునంది నిర్మలమగును. ఇందు చేతనే వర్షానంతరమున సూర్యకాంతి నిర్మలముగఁ బ్రకాశించును. వాయువు నిర్మలమైనవెనుకఁ బడు వాననీరు పరిశుభ్రముగ నుండును. కావుననే మేఘోదకము నపేక్షించువార లున్నతప్రదేశముల విశాలము లగు తొట్లరముల నుంచెదరు. ఇది వైద్యు లుపయోగించెదరు కాని జనసామాన్యమున కనువుపడదు. ఇట్టినీరు ఉత్తమము. ఊటనీరు మిగుల మంచిది. లోఁతు గల బావులం దూరిన జల మారోగ్యకరము. కనుకనే యిట్టి మంచినీటిబావులకు సమీపమున మురికినీరు నిలవకుండునట్లు తెలిసినవారు మిగుల జాగ్రత్త పుచ్చుకొనుచుందురు. ఊటనీరు రెండవపక్షము. నదీజలము మూడవపక్షము. ఇది ప్రవహించెడు భూమితత్త్వము దీనియందు సంక్రమించుచుండును. దూరదేశసారమింటఁ జేరుచుండుఁగావున నుత్తమమే యని కొంద ఱనుచుందురు కాని నదీజలము సంవత్సరమున నాలుగుమాసములు కాలుష్యముతో మిళితమై యుండును. వర్షములు నిలిచిపోయిన యనంతరము 2 మాసములకుఁ దేలుకొనును గాని నదీతీరస్థులు నిరంతర మందుఁ గలుపుచుండు కల్మషము దిగువనుండు వారి యారోగ్యమునకు భంగకరము కాకుండుననుట విశ్వాసార్హముగ లేదు. గాలికివలెనే నదీజలమునకును వ్యాపనమువలన మాలిన్యము తొలఁగుచుండవచ్చును. నిశ్శేషమగునని తలంచ నవకాశములేదు. నదులందలి యిసుకనేలలం దీయఁబడు చెలమలలోని నీరు నదిజలముకంటె నారోగ్యకరము.

జగ:– గొప్పనదులలోఁ గొండలుకూడఁ గొట్టుకొనిపోవున ట్లుండునే; మనము తెచ్చుకొనెడి బిందెఁడు నీళ్లలో నేమాత్రము మురికివచ్చును? చీమంత కలయునని యనుకొన్నను నది మన కేమిహాని చేయఁగలదు?

కృ:– సామాన్యముగా నదు లెండిపోవునప్పుడు వానినిండ నిసుకతిన్నెలు మనము చూచుచున్నాము. నది నిండి ప్రవహించునప్పు డెంతనీరుండునో యం దంత యిసుక దిగఁబడినదని దానినిజూచినప్పుడు తోఁపకమానదు. ఇట్టియిసుక నది నిండ నెవరుతెచ్చిపెట్టిరి? నదియందు దొరలుచుండు రాళ్ళొకదాని నొకటి

యొరసి రాలిన పొడియే యీయిసుక. ఎగువభాగముల నిట్లు దొర్లిదొర్లి యరఁగి పోయిన గుండ్రాళ్లును నీయిసుకతిన్నెలవలె నదినిండ గోచరించుచుండును. సముద్రమునకు నీటివేటు పోఁగా మిగిలి యడుగునఁ జేరినయిసుకయే యింత బహుళముగ మన కగపడుచుండ నిఁక నీటిలోఁ గలసి యెంతయిసుకమన్న నితరకాలుష్యము నీటియంతటను గలసి యనుక్షణముఁ బ్రవహించుచుండునో యది యుదకమునఁ దెలిసికొనవలసినదే కాని మఱియొండువిధమున వల్లనుపడదు. ఏఱుపొంగిపాఱునప్పుడు బిందెఁడునీట నొకచిల్లగింజ యఱుగఁదీసి నీరు తేర్చి యానీటినే నదీతీరవాసులు వాడుకొనుచుందురు. ఆబిందెయడుగున నెంతమడ్డి పేరుచుండు? తటాకోదకము నదీజలమున కనంతరపుఁదరగతియగు నాలవ స్థానము నలంకరించును. నిత్యము మనకిచట నీనాల్గవతరగతి నీరే పానీయమగు చున్నది. కావుననే తటాకోదకము నెవరైనను స్నానము చేసియు వస్త్రము లుతికియు మలినపఱుపకుండ భటుని గావలియుంచుదురు. మనవారిలోఁ గొంద ఱందుకు లోఁబడి నడచుకొనక తమకుఁగల యధికారావకాశములను బట్టి భటుని వశపఱచుకొని స్నానాదికముల నొనరించుట మన మప్పుడప్పుడు చూచు చున్నాము. ఇట్లు నియమము నతిక్రమించుటచే నెవరికిఁ జెఱుపుకలుగునదియుఁ దలంపఁజాలరు. నీతిబాహ్యులు స్వప్రవర్తనాఫలము గననేరక యిక్కట్టులపాలఁ బడుచుండునట్లు మనవారును స్వయంకృతాపరాధమగు నిట్టి మలినీకృతజలపాన ముచే సంభవమగుచుండు సిలుగులఁ దొలఁగించుకొనఁజాలరు. మనము స్నానమాచ రించునట్టియు మఱికిగడిగినట్టియు నుదకమును మనమే పానమొనరించుచున్నా మని వినుట లజ్జాకరము. తటాకమునం దధికజలము కలదుకావునను జలము నందలి మాలిన్య మధికముగ నడుగంటి పైనఁ దేటనీరు నిలచుచుండును గావునను దినదినము నట్టికాలుష్య మందుఁ జేరుచుండినను నది తోడనే యారోగ్యభంగము గావింపఁజాలకున్నను గాలక్రమమున నపాయకరమగుటకు సంశయములేదు. తటాకమునందు మాలిన్యముఁ జేర్చుట సుకరముగాని యది తీసివేయుట దుష్కరము. ఎవరికివారు సూక్ష్మమని కలిపిన మాలిన్యము దినదినముఁ బెరిఁగి క్రమముగా నుదకమునంతను జెఱచును. వేసవికాలమున నీరు తఱుగుచుండుటయు మాలిన్యము పెరుగుచుండుటయుఁ గలుగుచుండును. ఈసంగతి మన మెఱిఁగి యుండియు నట్టిపను లొనరించుట కడునింద్యము. దీనింబట్టియే చాకిరేవుల కడ నీరు నెప్పుడును స్నానపానాదులకు వాడరాదనియు నెంతనిర్మలోదకము నైనను వడియఁబోయనిది త్రాగరాదనియు మనవారు నిర్ణయించియున్నారు. వడియఁబోసియుఁ జిల్లగింజగాని పోకచెక్కగాని యఱుగఁదీసినగంధము కల్పియుఁ బటికపొడిఁ జేర్చియు మఱికినీటిని శుభ్రపఱచవచ్చును. నీటిని శుభ్రపఱచుట కిటీవల నింకనొకసాధనము నమర్చియున్నారు. నీరు బాగుగఁ గాఁచినచో దానియందలి విషపదార్థములు గంటికిఁ గానరాని సన్నపురుగు లును నశించును. కాఁచినయుదకము చల్లారినవెనుక వడియఁబోసి త్రాగుట మేలు.

తే. పుడమిఁ గనిపెట్టకయె త్రోవ నడువ నడువ
పడియఁబోయని జలము ద్రావంగఁ ద్రావ
నిజముకానట్టిమాటలు నెఱప నెఱప
ముప్పు తప్పక వాటిల్లు నెప్పుడైన.

అనియు నార్యవచనము కలదు. ఇది మనము ముఖ్యముగ జ్ఞాపకముంచుకొనవలసిన విషయమైయున్నది. ఉప్పగ నుండు నీరును మురికినీరును బుచ్చుకొనుటకుఁ గాని వంటచేయుటకుఁ గాని వాడరాదు. కందిపప్పునకు నీరు మాత్రము పచనాదిక్రియలందు వాడఁదగును. లోఁతైన బావులయందలి జలమునఁ గాశ్మల్యము కలియ నవకాశము తక్కువగుటచే నవి యారోగ్యప్రదములని చెప్పుదురు. సముద్రోదకమున నావిరి దింపి మంచినీరు గావింపనగు ననియు నది మిగుల నారోగ్యకరమనియు వినియున్నాను.

జగ:—మనకంటికి నిర్మలముగాఁ గనఁబడెడి దెల్ల మంచినీరని యనుకొనవచ్చునా ?

కృ:— నీటిని మన మెట్టివర్ణముగల పాత్రయందుంచుదుమో యావర్ణమునే కలిగియుండిన నిర్మలమనవచ్చును. నీరును బాత్రమును నిష్కల్మషము లైనచోఁ బాత్రయందు నీరున్నవిధము తెలియరానట్లుండును. సమీపవస్తువులెల్ల నీటియందుఁ బ్రతిఫలించుచుండును.

కాన నట్టి ప్రతిబింబముచే నీటికి వర్ణమున్నట్లు తోఁచుట కలదు. ఒకనగరమునం దొకప్పుడు వాంతిరోగము ప్రబలియుండెను. అప్పు డొకయిల్లాలు తమ యింట నిట్టిబాధకలిగినఁ దత్సంబంధములగు గుడ్డలను నితరమాలిన్యమును దమ యావరణమందుఁగల యొకగుంటయందుఁ గప్పిపెట్టెను. ఈరోగ మాపట్టణమున నివృత్తియైన కొంతకాలమున కాయింటిపొరుగువారి కెల్లరకిని గలరా యకస్మాత్తుగాఁ గలిగెను. అప్పు డాచుట్టుప్రక్కల నెచ్చట నీరోగము లేనికారణమునఁ బ్రభుత్వమువా రీవిషయమునుగూర్చి గట్టి విమర్శన గావించిరి. ఆయిల్లాలు కప్పిపెట్టిన మాలిన్యముకల గుంట వాననీటిచే నిండి యామాలిన్యరస మాయింటి బావిలోనికి జాఱుటచే నారోగ మంకురించెనని నిశ్చయించిరి. వాంతి బహుఘోరమగు నంటురోగమగుటచేఁ దత్కారణ మంతలోఁతుగ విమర్శించుట కలిగినది. అట్లుగాక సామాన్యమాలిన్యము కలియుచుండిన యాయుదకము పాన మొనరించువారికి సాధారణవ్యాధు లంకురించియుండిన నీమూల మెఱుఁగుట దుష్కరమై మందులతోడను బథ్యములతోడను వ్యయప్రయాసలకు లోనై తుద కాయింటనుండుట కనుమానము కలిగెడిది. కావున నాపత్తులు కలిగినప్పుడు తొలఁగించుటకుఁ బ్రయత్నించుటకంటెఁ జేతనైనంతవఱకు మన మట్టి యాపత్కారణముల నరసి తెలిసికొని తన్నివారణ మొనరించుకొనుట మిక్కిలి శ్రేయోదాయకము. ఈమాటలు నేను వినియుండుటచేతనే మనబావివద్దఁ బల్లములు పూడ్పించి వాడుకనీరు దూరముననుండు నరటిచెట్లు పీల్చునట్లొన

రించితిని. తటాకములందును దిగుడుబావులందును మనుజులు పిసుచుటయు నోడలు కడుగుటయుఁ గను నింద్యములు. ఆమాలిన్య మంతయు నీటియందుఁ జేరి కొంచెము కొంచెముగ మన దేహమున కెక్కి యారోగ్యమును భంగపఱచుట నిస్సంశయము. గ్రామవాసు లనేకులు వాపీజలపాన మొనరించుచుందురు అచటనచటఁ దిరుగుచుండుటచే మలినములైన పాదములతో నొకటిరెండు మెట్లు నీటిలోనికి దిగి జలగ్రహణ మొనరించి త దుదకపాన మొనరించుచుందురు. కొందఱు కన్నుఁబతిగలవార లందు వస్త్రక్షాళన మొనరించుటయుఁ గలుగుచుండును. ఇందువలన నట్టిదిగుడుబావుల నీరు ద్రావువారిలోఁ బెక్కండ్రకు నారాయణమూర్తి ప్రత్యక్షమగుచుండును.

జగ:- ఏమిటే మహాచమత్కారముగా మాటలాడుచున్నావు? ఎవరో దిగుడుబావుల నీరు త్రాగుటయేమి? అంతఁ జాలమందికి నారాయణమూర్తి ప్రత్యక్షము కావుటయేమి? వింతగా నున్నదే?

కృ:- అత్తగారూ! నారాయణమూర్తియన్న మీకుఁ దెలియలేదా? అది మాదేశపు వాడుకమాట. ఆబాధ లీవైపున లేవు అందువలన మీరీమాట విననే లేదని తోఁచుచున్నది. ఆదేశమున నారికుఱుపులచే నలమటఁజెందువారల కెల్లరకును నారాయణమూర్తి ప్రత్యక్షమయ్యెననుచుందురు. అనుభవించెడువారికే యాబాధ తెలియును. చెప్ప నలవికాదు. ప్రావృట్కాలమున నుఱుము లారంభమైన తోడనే యీకుఱుపులు బైలుదేఱును. తఱచుగఁ గాళ్ళయం దంకురించును కాని దానికొక స్థలనియమములేదు. నాలుకయందులేచి బాధపడువారును గలరు. ఈబాధాపీడితులు కొంద ఱాఱుమాసములవఱకు సర్వార్థములుఁ దమ మంచములకడనే నివృత్తికావించుకొనవలసినంత దుస్థితి ననుభవించెదరు. ఇది యొకసారితోఁ గడముట్టదు. మరల నుఱుములు తటస్థించునాఁటి కిది మొంటికరించుచుండుట వాడుక.

జగ:- నారికుఱుపు లేమిటమ్మా? ఎప్పుడును వినలేదు. చూడను లేదు. కొంచెము వివరముగాఁ జెప్పుదూ!

కృ:- అత్తగారూ! అనుభవపూర్వముగఁ దెలియని విషయము లన్నియు వింతగ నుండుట స్వాభావికమే. పాఱుడునీరును గూపోదకమును దటాకజలమును బానమొనరించుదేశములవారి కీబాధలు లేవు. వాపీజలపానమొనరించువారి కెల్లరకు నిది యనుభవమే. అన్నికుఱుపులవలె నారికుఱుపు గడ్డతేలి మొన చిట్లును. దానినుండి నెత్తురుకాని చీముకాని రాక నారి(తెల్లనిదారమువంటి పురుగు) బైలుదేఱును. అది బైలుపడినకొలఁది నొకపుల్లకుఁ జుట్టి యాకుఱుపు కంటఁగట్టియుంచుదురు తెగిన బాధ మెండగును. దానినెఱిఁగినవారు నేర్పుగ దినమునకొక జానెఁడు మూరెఁడు చుట్టుచుఁ దెగకుండ సాంతముగ లాగివైచెదరు. ఇట్లు సాంతముగ వెలువడుటకుఁ గొన్నిమాసములు పట్టును. అది ముగిసినవెనుక మఱియొకస్థలమున మొలకెత్తుటగాని యంతట సమసిపోవుటగాని మరల నొకేసారిపెక్కుచోట్లఁ గుఱుపులుగ నంకురించుటగాని కలుగుచుండును.

౧ మెదక్ శివాజీ రావు దేశముఖుగారు, నల్లపల్లి
౨ వావిళ్ళ వెంకటేశ్వరశాస్త్రిగారు, చెన్నపట్టణము.
౩ తిప్పరాజు కామేశ్వరరావుగారు, కరణము, దుగ్గిరాల
౪ తిరుమలనల్లాన్ చక్రవర్తి వరదాచార్యులు; అయ్యవార్లంగారు. [illegible]
౫ రాయచూరి బండేరావుగారు, అయినాపురము.
౬ రాజా మంత్రిప్రెగడ రాఘవరావుగారు - లింగగిరి.
౭ చిక్కా రాజా మట్టపల్లిరావుగారు - చిలుకూర్తి.
౮ నాదరగుల్ సంగమేశ్వరరావు దే॥ గారు

శ్రీ శ్రీ జగద్గురు శృంగేరి సంస్థానపు ఏజంటు

౯ రామరాజభూషణ భాషానిలయము - పెంట్లవెల్లి.
౧౦ అద్దంకి ... తిరువేంగడతాతదేశికాచార్యులయ్యవార్లంగారు, తక్కెళ్ళపాడు.
౧౧ మియ్యాపురం రామకృష్ణారావుగారు, కొల్లాపురం.
౧౨ మల్లాది నరసింహమూర్తిగారు ప్లీడరు, గురజాల.
౧౩ కొత్వాలి కమలాకరరావు దేశముఖుగారు, నల్లపల్లి.
౧౪ కురికాల వెంకటేశ్వరరావుదేశముఖుగారు, పులిగళ్ళ
౧౫ నెల్లుట్ల నరసింహారావు దేశముఖుగారు, జనగామ
౧౬ రాజా మంత్రిప్రగడ వెంకటహనుమంతరావుగారు, లింగగిరి.
౧౭ జింకా వెంకటసుబ్బారావుగారు, వకీలు, గురజాల.
౧౮ రామకృష్ణారెడ్డిగారు, చైవముదిన్నె.
౧౯ వద్దిరాజు సత్యనారాయణరావు దేశపాండ్యాగారు, కొండిపల్లి.
౨౦ గొట్టిపర్తి సుబ్బారావుగారు, వకీలు, సింగరేణి కాలరీసు.
౨౧ మాశపల్లి వెంకటశివరావు, మాధవరావు దేశముఖుగార్లు, కొక్కరపల్లి.
౨౨ దంటు లక్ష్మీనరసింహముగారు - సుద్దపల్లి.
౨౩ గోపేటి వేణుగోపాలరావుగారు, పోలీస్ సర్కిలిన్స్పెక్టరు, ఒంగోలు.
౨౪ మద్దూరు సాంబయ్యగారు - పొగాకుకంపెని - పరుచూరు.
౨౫ కేశవరావు దేశముఖుగారు - నెల్లుట్ల

—♦ బాలికావివాహనిషేధశాసనము ♦—

ఈ శాసనము నింగ్లీషువారు స్వరాజ్యమునఁ బ్రవేశపెట్టి సనాతనులసంకటపెట్టుచుండుట సర్వజనవిదితము. ఇయ్యది కాంగ్రెసువారు కరుణించినది. అందులో నంతఖ్యాతులైన యార్యసమాజమువారు నిజామురాష్ట్రమునఁగూడ నేఁడీ నిర్బంధము గలిగించుటకు బిల్లుప్రవేశపెట్టిరి. కాని కరుణాళువగు నా నిజాంప్రభువు ప్రజాభిప్రాయమును బరిశీలించుచున్నారు. హైదరాబాదు సికింద్రాబాదు ప్రజ లనేకముగా సభలు సలిపి వ్యతిరేకాభిప్రాయములు వెల్లడించుచున్నారు. ఈ విషయమైన యెక్కువ సంగతులు పదపడి ప్రకటింపఁబడును. ప॥ సం॥

అభినవసరస్వతి

సంపాదకుఁడు — నాగరఖండస్వర్ణకారవ్యవహారాది బహుగ్రంథకర్తయగు
జానపాటి పట్టాభిరామశాస్త్రి.

ఇది యొక మాసపత్రిక. ఇందు వర్ణాశ్రమధర్మబోధక గ్రంథములును విమర్శనా వ్యాసములును ప్రకటింపఁబడును. చందా సం॥ 1 కి రు 1—0—0

ఈ కార్యస్థానమున వెలకు దొరకు పుస్తకములు.

1	విరూపాక్షపీఠగురుపరంపర ...	0	2	0
2	నీతిగీతులు (సుమతిశతకము, దానికి శ్లోకములు) ...	0	2	0
3	వాసంతికాపరిణయ నాటకము ...	0	4	0
4	కలికోద్ధారిణి [ప్రాచీనప్రబంధము] ...	0	4	0
5	విశ్వబ్రాహ్మణశబ్దఖండనము, బ్రాహ్మణశబ్దవిచారము	0	2	0
6	వత్సలనీతిశతకము ...	0	1	0
7	సర్వారాధ్యోత్సవ శతావధానము (తిరుపతివేంకటీయము)	0	8	0
8	సంగదోషము ...	0	8	0
9	విశ్వశబ్దవిచారము ...	0	2	0
10	పురశ్చరణము ...	0	2	0
11	విగ్రహారాధన ఖండనఖండనము ...	0	4	0
12	శంతనురాజచరిత్ర (ప్రాచీనప్రబంధము) ...	0	14	0
13	వర్ణవ్యవస్థ ...	0	4	0
14	స్వర్ణకారవ్యవహారము ...	1	8	0
15	శుద్ధాంధ్రహరిశ్చంద్ర చరిత్రము ...	0	10	0
16	సూతసంహిత (ఆంధ్రము) ...	2	0	0
17	భారతీయప్రబోధము (పిడుపాటి చిదంబరశాస్త్రి)	0	4	0
18	ధర్మనిర్ణయము.	0	4	0
19	అస్పృశ్యతానివారణఖండనము (మల్లాది రామకృష్ణచయనులు గారు)	0	8	0
20	భారతకథాతత్త్వనిర్ణయము ...	0	4	0
21	స్కాందమహాపురాణాంతర్గత నాగరఖండము (౧ సంపుటము)	1	0	0
22	డిటో నాగరఖండము (౨ సంపుటము)	1	8	0
23	డిటో నాగరఖండము (3 సంపుటము)	1	8	0
24	డిటో నాగరఖండము (౪ సంపుటము)	1	8	0
25	పల్నాటివీరచరిత్ర	0	12	0
26	ఆరోగ్యభాస్కరము	0	6	0
27	భాగవతరహస్యములు	0	4	0
28	రామేశ్వరశతకము	0	2	0

అభినవసరస్వతీ కార్యస్థానము, జానపాడు, పిడుగురాళ్లపోస్టు,
గుంటూరు జిల్లా.